

”Ettei tarttis kehitellä fantasioita”

ADOPTIOVANHEMPIEN KOKEMUKSET AVOIMESTA ADOPTIOSTA

KATJA HAKALA
Tampereen yliopisto
Yhteiskuntatieteiden tiedekunta
Sosiaalityön pro gradu -tutkielma
Toukokuu 2018

Tampereen yliopisto
Yhteiskuntatieteiden tiedekunta

HAKALA, KATJA: ”Ettei tarttis kehitellä fantasioita”. Adoptiovanhempien kokemukset avoimesta adoptiosta

Pro gradu -tutkielma, 70 sivua, 6 liitesivua
Sosiaalityö
Ohjaajat: Riitta Laakso, Hannele Forsberg
Toukokuu 2018

Kotimaisten adoptioiden kehityksessä on nähtävillä selvä suunta kohti avoimia adoptioita, joissa adoptioperheen ja lapsen biologisten sukulaisten välillä on yhteydenpitoa. Tällä hetkellä korostetaan tiedon merkitystä lapsen identiteetin kehittymiselle. Tiedon saaminen omista juurista ja taustasta mahdollistetaan avoimen adoption järjestelyillä. Vuonna 2012 voimaantullut adoptiolaki antaa uudet mahdollisuudet yhteydenpidon ylläpitämiselle ja tiedon saamiselle. Lain mukaan adoptiolapsella tulee olla mahdollisuus tietää biologisten vanhempiensa henkilöllisyys ja kaikkien osapuolien halutessa olla näihin yhteydessä. Avoin adoptio on siis Suomessa suhteellisen uusi ilmiö eikä sitä olekaan tutkittu kovinkaan laajasti. Ulkomaiset tutkimukset antavat kuitenkin viitteitä siitä, että avoin adoptio on kaikkien osapuolien etu.

Adoptiojärjestelmät eri maissa poikkeavat toisistaan, joten ulkomaisen tutkimuksen olemassaolo ei poista tarvetta selvittää Suomen tilannetta. Tämän tutkimuksen tavoitteena onkin tuottaa sosiaalityölle lisätietoa avoimen adoption vaikutuksista suomalaisten adoptiovanhempien näkökulmasta sekä siitä, miten sosiaalityöntekijä voisi auttaa adoptiovanhempia tilanteessa, jossa avoin adoptio voisi tulla kyseeseen. Tutkimuskysymykseni siis on: Millaisia kokemuksia ja tuen tarpeita adoptiovanhemmillä on avoimen adoption suhteen?

Tutkimus on toteutettu kvalitatiivisena tutkimuksena. Tutkimuksessa on tehty teemahaastattelut puhelimitse seitsemälle adoptiovanhemmalle, joilla on suora ja molemminsuuntainen yhteys johonkin lapsensa biologiseen sukulaiseen. Tutkimuksen mukaan yhteydenpito näyttäytyy prosessina, jossa on kaksi selvää virstanpylvästä: lapsen saapuminen adoptioperheeseen ja ensimmäinen kasvokkainen tapaaminen biologisen sukulaisten kanssa. Lapsen saapumisen yhteydessä sovitaan käytännössä yhteydenpidon laadusta ja määrästä. Ensimmäinen tapaaminen puolestaan määrittää erityisesti tunnetasolla yhteydenpidon onnistumista ja uuden ihmissuhteen muodostumista eri osapuolien välille.

Avainsanat: adoptio, avoin adoptio, adoptiovanhemmuus, yhteydenpito

University of Tampere
School of Social Sciences and Humanities

HAKALA, KATJA: "So that you don't have to fantasize". Adoptive parents' experiences of open adoption.

Master's Thesis, 70 pages, 6 appendix pages
Social Work
Supervisors: Riitta Laakso & Hannele Forsberg
May 2018

Open adoptions are becoming more popular in Finland, which means that adoptive families and the child's biological relatives keep contact with each other more often. This gives possibilities for the child to get information of his roots and background better than before. Getting information is significant for the child to build his identity. The new Finnish adoption law was established in 2012. It gives better possibilities to maintain contact and get information. The law says that the adoptive child must have opportunity to know the identity of his biological parents and keep contact with them if all participants agree. Open adoption is quite a new phenomena in Finland and so there is not so much research about it. Researches made in other countries however give us a hint that open adoption is an advantage to all participants.

Adoption systems differ very much from each other in different countries. Even though research of open adoption has been executed quite a lot in other countries, it doesn't mean that it's not worthwhile to do it in Finnish context also. The aim of this paper is to give social work additional information of the influences of open adoption and of the support the social worker could give to adoptive families in different situations concerning open adoption. My research question is: What kind of experiences adoptive parents have of open adoption and what kind of support they hope from the social worker?

This research is a qualitative study and the empirical data was gathered by theme interviews. All in all seven adoptive parents, which have direct and mutual contact with the adoptive child's biological relatives, were interviewed by telephone. The results show that contact with relatives is a process where can be seen two major milestones: getting the adoptive child home and the first face-to-face meeting with the relatives. When the child arrives participants make agreements of how and how often they will meet. The first face-to-face meeting in turn defines how contact will work out emotionally and what kind of relationship there will be between participants.

Keywords: adoption, open adoption, parenthood of adoptive child, contact

Sisällysluettelo

1. Johdanto	5
2. Adoption käsitteet ja käytännöt	7
2.1 Tutkimuksen keskeiset käsitteet	7
2.1.1 Adoptio	7
2.1.2 Avoin adoptio	9
2.1.3 Adoptiovanhemmuus	12
2.2 Suomen adoptiokäytännöt	13
2.2.1 Sosiaalityöntekijän rooli vierasadoptioiden adoptioprosessissa	13
2.2.2 Avoin adoptio Suomessa	17
3. Avoin adoptio adoptiovanhempien näkökulmasta aikaisempien tutkimusten valossa	20
3.1 Odotukset ja pelot avointa adoptiota kohtaan	20
3.1.1 Odotukset	21
3.1.2 Pelot	21
3.2. Kokemukset avoimesta adoptiosta	23
3.2.1 Yhteydenpidon toteutuminen	24
3.2.2 Yhteydenpidon vaikutukset eri osapuoliin	26
3.3. Toiveet sosiaalityöntekijälle	30
4. Tutkimuksen toteutus	32
4.1 Tutkimuskysymys	32
4.2 Tutkimuksen kohderyhmä	33
4.3 Tutkimusmenetelmä ja haastattelujen toteuttaminen	34
4.4 Analyysimenetelmä	36
4.5 Tutkimuksen etiikka	38
5. Tutkimustulokset	41
5.1 Taustatiedot	41
5.1.1 Aineiston rakenne	41
5.1.2 Yhteydenpidon määrä ja laatu	42
5.2 Prosessi ennen adoptiota ja yhteydenoton aloittamista	44
5.2.1 Avoimeen adoptioon päätyminen	44
5.2.2 Pelot yhteydenpitoa kohtaan	45

5.3 Yhteydenpidon vaikutukset	47
5.3.1 Tapaamisten aiheuttamat tunteet	47
5.3.2 Yhteydenpidon vaikutukset adoptiovanhempiin ja heidän vanhemmuuteensa	51
5.3.3 Yhteydenpidon vaikutukset adoptiolapseen	53
5.3.4 Yhteydenpidon vaikutukset biologisiin sukulaisiin	55
5.4 Sosiaalityöntekijöiden tuki yhteydenpidossa	56
6. Tutkimustulosten tarkastelu	60
6.1 Tutkimuksen luotettavuus	60
6.2 Johtopäätelmät	61
6.3 Jatkotutkimusaiheita	65
Lähdeluettelo	67
Liitteet	71

Kuvio 1: Adoptioprosessin vaiheet

1. Johdanto

Adoptio on oikeudellinen toimenpide, jossa lähtökohtana on lapsen edun toteutuminen (Adoptiolaki, 1§). Sillä on suuri vaikutus sekä itse lapsen että adoptioperheen ja biologisen perheen elämään. Se voi olla lapselle sekä mahdollisuus että uhka. Vaihtoehdot tosin monessa tapauksessa ovat vähissä. Perheen katsotaan kuitenkin pääasiassa olevan lapselle paras kasvuympäristö, vaikka se edellyttäisi syntymäperheen tai jopa syntymämaan jättämistä.

Pärssinen -Hentula (2007, 149) mainitsee adoption kolme osapuolta: biologiset vanhemmat, adoptiovanhemmat ja adoptiolapsi. Tämän tunnistaminen on adoption onnistumisen kannalta olennaista huolimatta siitä pitävätkö eri osapuolet yhteyttä toisiinsa. Lapsella on tarve tietää biologisista juuristaan ja adoptioon johtaneista syistä. Yleensä ihmisen kehitykselle on tärkeää ainakin jonkinlainen jatkuvuus menneisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden välillä. (Pärssinen-Hentula 2007, 149.) Myös adoptiovanhemmat miettivät lapsen biologisia lähtökohtia. Adoptiovanhempien osalta olennaista on tunnustaa biologisten vanhempien merkitys lapsen elämässä, vaikka aktuaalisia tapaamisia tai muuta yhteydenpitoa ei olisikaan. Adoption neljäntenä osapuolena voidaan pitää yhteiskuntaa, ja syvemmälle mentynä sen edustajana toimivaa sosiaalityöntekijää. Yhteiskunta määrittää lainsäädännön avulla adoption puitteet ja sosiaalityöntekijä tuo lainsäädäntöä käytäntöön sekä toimii adoption muiden osapuolien tukena ja apuna adoption eri vaiheissa.

Kehityksen suunta on ollut kohti avoimia adoptioita, joissa yhteys biologiseen sukuun säilyy. Aikaisemmin adoptiosta jopa vaiettiin kokonaan, jolloin lapsi pahimmassa tapauksessa sai tietää adoptiotaustaan vasta perunkirjoituksissa. (Partanen 2013, 17.) Tällä hetkellä korostetaan tiedon merkitystä lapselle. Vuonna 2012 voimaantullut adoptiolaki antaa uudet mahdollisuudet avoimelle adoptiolle. Lain mukaan adoptiolapsella tulee olla mahdollisuus tietää biologisten vanhempiensa henkilöllisyys ja kaikkien osapuolien halutessa olla näihin yhteydessä. Adoptiota vahvistettaessa voidaan tehdä sopimus yhteydenpidosta, jota osapuolien tulee noudattaa. (Adoptiolaki, 58§.)

Avoimesta adoptiosta on tehty suhteellisen paljon kansainvälistä tutkimusta. Vaikka adoptiojärjestelmät ovatkin eri maissa erilaisia, antavat muiden maiden kokemukset kuitenkin viitteitä siitä, että avoimuus adoptiossa on kaikkien osapuolten etu. Adoptiovanhemmilla voi olla pelkoja yhteydenpidon toimivuudesta etukäteen, mutta monet tutkimukset osoittavat, että pelot vain harvoin käyvät toteen. (Siegel 2003, 415.) Suomessa tutkimusta on tehty verrattain vähän. Etenkin adoptiovanhempien näkökulma on jäänyt pimentoon. Näen kuitenkin adoptiovanhempien kokemukset avoimesta adoptiosta olennaisiksi tutkimuskohteiksi, sillä heillä on suuri valta päättää siitä, suostuvatko he avoimen adoption järjestelyihin.

Oma kiinnostukseni aihetta kohtaan nousee omista adoptiolapsistani. Lasten myötä olen oppinut ymmärtämään tiedon merkityksen vanhemmuudelle. Avoimen adoption kautta tietoa lasten taustoista olisi huomattavasti nykyistä enemmän käytettävissä. Toisaalta olen huomannut, että sosiaalityöntekijöillä jopa lastensuojelussa on hyvin rajalliset tiedot yleisesti adoptiosta, saati sitten avoimesta adoptiosta. Sosiaalityöntekijät ovat kuitenkin keskeisessä roolissa lasten edun mukaisia ratkaisuja etsittäessä. Avoin adoptio voisi joissain tilanteissa olla tällainen, mutta tiedonpuutteen vuoksi se jää käyttämättä.

Kandidaatintutkielmassani selvitin lähinnä ulkomaisten tutkimusten kautta, miten adoptiovanhemmat kokevat avoimen adoption ja yhteydenpidon biologisiin sukulaisiin, ja millainen sosiaalityöntekijän rooli on avoimen adoption onnistumisessa. Tämän tutkielman tarkoituksena on soveltaa näitä tietoja suomalaiseen kontekstiin ja selvittää suomalaisten adoptiovanhempien kokemuksia avoimesta adoptiosta. Tutkielmani teoriaosuudessa onkin soveltuvien osin käytetty hyväksi kandidaatintutkielmani materiaalia.

2. Adoption käsitteet ja käytännöt

Seuraavassa käyn läpi tutkielmani kannalta keskeisimmät käsitteet: adoptio, avoin adoptio ja adoptiovanhemmuus. Aluksi esittelen yleisesti adoptiota: sen lähtökohtia ja lainsäädäntöä. Lisäksi käyn läpi erilaisia tutkielmani suhteen merkittäviä adoption muotoja kuten vierasadoptiot ja sisäiset adoptiot sekä kotimaiset ja kansainväliset adoptiot. Tämän jälkeen määrittelen avoimen adoption käsitettä sen mukaan, mitä eri tutkijat ovat siitä sanoneet. Adoptiovanhemmuutta pohdin sen kautta, miten se suhteutuu biologiseen vanhemmuuteen ja millaisia erityispiirteitä se pitää sisällään. Kappaleessa 2.2 käyn läpi Suomen adoptiokäytäntöjä. Aluksi kerron adoptioprosessin kulusta erityisesti sosiaalityöntekijän näkökulmasta. Tutkielmani näkökulman kannalta on olennaista havaita, mikä on sosiaalityöntekijän rooli adoptioissa. Lopuksi vielä tarkastelen avoimen adoption käyttöä Suomessa ja nykyisen lainsäädännön suhtautumista siihen.

2.1 Tutkimuksen keskeiset käsitteet

2.1.1 Adoptio

Adoptio on oikeudellinen toimenpide, jossa adoptiovanhemman ja adoptiolapsen välille solmitaan uusi perheside (Adoptiolaki, 1§). Adoptiossa solmitaan perhesuhde sellaisten osapuolten välille, jotka eivät ole välttämättä biologisesti sukua keskenään. Adoptio on siten myös sosiaalinen toimenpide, minkä vuoksi sen säätäminen lailla on välttämätöntä. (Shannon, Horgan, Keehan ja Daly 2013, 23.) Adoptioperhe muodostuu siis sopimuksen perusteella: adoptiossa biologiset vanhempien ja lapsen väliset siteet korvataan sopimuksella (Högbacka 2009, 163). Adoption vahvistamisen jälkeen vanhemman oikeudet ja velvollisuudet siirtyvät biologisilta vanhemmilta adoptiovanhemmille (Adoptiolaki, 18§,). Ulkomaisissa tutkimuksissa puhutaan myös epämuodollisista adoptioista, jolloin sopimus lapsen hoitamisesta tehdään vain biologisten vanhempien ja lasta hoitavien kesken ilman lakisääteistä virallista sopimusta. Tällöin lasta hoitavilla ei ole laillista oikeutta lapseen eikä myöskään vanhemman velvollisuuksia tätä kohtaan. (Riley & Van Vleet, 2012, 9.)

Ennen vuotta 1980 Suomessa vahvistetut adoptiot olivat ns. heikkoja adoptioita. Tällöin perhesuhde biologisiin vanhempiin katkesi vain osittain ja adoptiolapsella säilyi mm. oikeus periä biologiset vanhempansa. Vuoden 1980 jälkeen heikkoja adoptioita ei ole ollut lainkaan, vaan kaikki Suomessa vahvistetut adoptiot ovat olleet ns. vahvoja adoptioita. Vahvassa adoptiossa adoptiolapsen oikeudellinen asema on samanlainen kuin biologisten lasten. Vahva adoptio on myös purkamaton. (Parviainen 2003, 7.) Vuonna 2012 voimaan tullessa adoptiolaisissa määrätään myös ennen vuotta 1980 vahvistetut adoptiot purkamattomiksi. Heikot adoptiot voidaan myös hakemuksella vahvistaa, jolloin oikeudelliset vaikutukset muuttuvat nykyisen lain mukaisiksi. Suomessa adoptio tapahtuu aina biologisten vanhempien suostumuksella. Suomessa on ollut puhetta myös tahdosta riippumattomista adoptioista, mutta niitä ei ole ainakaan vielä sisällytetty lainsäädäntöön. Täällä on nähty, että huostaanotto antaa viranomaisille riittävät keinot suojella lapsia. (Pasanen & Tervonen-Arnkil 2013, 68.)

Aikaisemmin adoptio on pitkälti ollut keino hankkia jatkaja suvun nimelle ja perijä omaisuudelle. Vasta myöhemmin on alettu ymmärtää lapsen etu ensisijaisena adoptiotoimintaa ohjaavana periaatteena. Nykyään sekä Suomessa että kansainvälisissä sopimuksissa pääpaino on lapsen oikeudella saada vanhemmat, ei niinkään vanhempien oikeudella lapsiin. (Adoptioneuvonta. Opas adoptioneuvonnan antajille 2013, 10.) Adoptiossa pyritäänkin etsimään paras mahdollinen perhe kotia tarvitsevalle lapselle, eikä adoptiovanhempien toivomusten mukaista lasta. Vuoden 2012 adoptiolaki nostaakin vielä entistä vahvemmin esille lapsen edun. Adoption tavoitteena on taata lapselle pysyvä perhe ja mahdollisuus kehittyä tasapainoisessa ympäristössä siitä huolimatta, että biologisessa perheessä eläminen on mahdotonta.

Adoptioista säädelään paitsi adoptiolaisissa ja muissa kansallisissa laeissa, myös kansainvälisten adoptioiden osalta erilaisilla kansainvälisillä säännöksillä. Tärkein kansainvälistä adoptiotoimintaa säätelevä sopimus on vuoden 1993 Haagin sopimus. Haagin sopimuksella säännellään ulkomaisia adoptioita ja niiden vahvistamista. Erityisesti lapsen etua ajatellen olennainen on myös YK:n lasten oikeuksien yleissopimus. Sen 3.1 artiklan mukaan kaikessa lapsia koskevassa viranomaistoiminnassa on ensisijaisesti huomioitava lapsen etu. Yleissopimuksen 21. artikla määrittelee lapsen edun ensisijaiseksi adoptioasioissa,

kun taas yleinen säädös vaatii ottamaan lapsen edun huomioon muiden seikkojen rinnalla. (Peltonen & Timonen 2013, 14.)

Adoptiot jaetaan sisäisiin adoptioihin ja vierasadoptioihin. Sisäiset adoptiot tapahtuvat perheen sisällä. (Högbacka 2009, 162.) Tällöin esimerkiksi toinen aviopuolisoista voi adoptoida puolisonsa lapsen. Sisäisistä adoptioista on käytetty myös nimitystä perheen sisäinen adoptio tai sukulaisadoptio. Vierasadoptioissa adoptiolapsi ei ole sukulaisuussuhteessa adoptioperheeseen. Ne voidaan vielä jakaa varsinaisiksi vierasadoptioiksi ja muiksi vierasadoptioiksi. Varsinaisissa vierasadoptioissa lapsi adoptoidaan suoraan adoptioperheeseen, kun taas muissa vierasadoptioissa lapsi tulee perheeseen sijaislapsena ja adoptoidaan myöhemmin. (Parviainen 2003, 7.)

Suurin osa Suomen vierasadoptioista on kansainvälisiä, sillä kotimaan adoptioon vapautuu vuosittain suhteellisen vähän lapsia (Högbacka 2009, 162-163). Kotimaan adoptiosta puhutaan silloin, kun lapsen syntymämaa ja adoptiovanhempien kotimaa ovat samat. Kansainvälisissä adoptioissa lapsi on syntynyt muualla kuin adoptiovanhempien kotimaassa. Tästä syntymämaasta käytetään nimitystä luovuttajamaa ja adoptioperheen kotimaasta nimitystä vastaanottajamaa. (Parviainen 2003, 8.)

2.1.2 Avoin adoptio

Avoin adoptio on yksi adoption variaatio, jolla määritellään adoptioperheen ja biologisen perheen välistä yhteydenpitoa. Käsitteellä viitataan järjestelyihin, joissa adoption jälkeen sosiaaliset suhteet lapsen biologisiin vanhempiin eivät täysin katkea. Suomessa tästä käytetään myös nimitystä vahvistetun yhteydenpidon adoptio. (Adoptioneuvonta. Opas adoptioneuvonnan antajille 2013, 53.)

Tutkijoilla ei ole täyttä yhteisymmärrystä siitä, milloin adoptiota voidaan kutsua avoimeksi. Osa tutkijoista vaatii määritelmän täyttymiseksi kasvokkaista yhteydenpitoa, osalle riittää, että osapuolet tietävät toistensa yhteystiedot. Siegel (2003, 409-410) on päätenyt määritelmään, jonka mukaan adoption avoimuuden ehtona on jonkinlaisten tietojen

jakaminen eri osapuolista sekä yhteydenpito. Tämän yhteydenpidon ei tarvitse olla kasvokkaista, vaan voi tapahtua myös esimerkiksi puhelimitse tai kirjeitse sekä ennen adoptiota, adoption jälkeen tai molempina. Yhteydenpidon osapuolena ei myöskään aina ole lapsen biologiset vanhemmat, vaan tilanteen mukaan myös muut biologiset sukulaiset. (Siegel 2003, 409-410.) Olennaista Suomessa toteutettavissa avoimen adoption järjestelyissä on kuitenkin se, että vanhemman oikeudet siirtyvät adoptiovanhemmille. Biologiset vanhemmat luopuvat kaikista laillisista oikeuksistaan suhteessa lapseen. (Pasanen & Tervonen-Arnkil 2013, 53.)

Adoption avoimuutta voidaan miettiä myös jatkumon kautta. Grotevant, Perry ja McRoy (2005, 168) jaottelevat adoptiot kolmeen eri luokkaan adoptioperheen ja biologisen perheen välisen yhteyden mukaan. Täysin suljetussa adoptiossa (confidential) osapuolilla ei ole mitään identifioivia tietoja toisistaan eivätkä he näin ollen myöskään pidä yhteyttä toisiinsa. Puoliavoimessa adoptiossa kontakti osapuolten välillä tapahtuu välittäjän kautta eikä tunnistetietoja ole annettu. Tällainen välittäjä voi olla esimerkiksi adoptio toimisto. Janan toisessa ääripäässä on täysin avoin adoptio, jossa molemmat osapuolet ovat saaneet toistensa tiedot ja he pitävät suoraan yhteyttä toisiinsa. Luokittelu esittää adoption avoimuuden pysyvänä tilana. Kuitenkin avoimuuden taso ja kontaktin määrä ja laatu voivat vaihdella perheiden elämäntilanteen mukaan. (Grotevant, Perry & McRoy 2005, 168.) Luokittelu ei myöskään kata kaikkia vaihtoehtoisia avoimen adoption malleja, vaan sitä voidaan ajatella ikään kuin janana, jolle eri tilanteet asettuvat.

Demick ja Wapner (1988) ovat jaotelleet avointa adoptiota hieman Grotevantia tarkemmin. Heidän luokittelussaan on Grotevantin ja kumppaneiden tutkimukseen verrattuna kaksi lisäluokkaa. Demickin ja Wapnerin tutkimuksessa rajoitettu avoin adoptio vastaa Grotevantin puoliavoiminta adoptiota, jossa yhteydenpito tapahtuu välittäjän avulla. Demickin ja Wapnerin määritelmässä puoliavoimessa adoptiossa (semi-open adoption) puolestaan biologiset vanhemmat ja adoptiovanhemmat tapaavat ennen adoptiota. Biologisilla vanhemmilla saattaa olla myös mahdollisuus vaikuttaa, millaiseen perheeseen heidän lapsensa sijoitetaan. Tällöin ei kuitenkaan jaeta henkilöllisyyden paljastavia tietoja osapuolista. Demick ja Wapner puhuvat Grotevantin tapaan täysin avoimesta adoptiosta silloin, kun osapuolet tapaavat

toisensa ja saavat tietää toistensa henkilöllisyydet. He lisäävät kuitenkin jaotteluun vielä yhden jatkuvaksi avoimeksi adoptioksi (continuing open adoption) nimeämänsä luokan. Siinä osapuolet tekevät suunnitelman toistuvista tapaamisista biologisten vanhempien, adoptiovanhempien ja adoptiolapsen välillä. (Demick & Wapner 1988.) Ensimmäinen Demick ja Wapnerin avoimen adoption luokka palvelee lähinnä biologisten vanhempien tarpeita. Se antaa biologisille vanhemmille mahdollisuuden seurata lapsen kehitystä ja kuulumisia, vaikkakin etäältä. Muut avoimen adoption luokat palvelevat myös muita osapuolia: jo puoliavoimessa adoptiossa adoptiovanhemmat voivat saada tärkeää tietoa lapsen taustasta, mikä voi jatkossa auttaa heitä ymmärtämään lasta ja tarjoamaan hänelle tietoa hänen juuristaan. Suomen uusi lainsäädäntö on antanut aikaisempaa paremmat mahdollisuudet neljännen avoimen adoption luokan kaltaiseen toimintaan.

Avoin adoptio (open adoption) ja adoption avoimuus (openness in adoption) viittaavat Brodzinskyn (2005, 149) mukaan eri asioihin. Avoin adoptio on järjestely, jossa adoptiovanhemmilla ja biologisilla vanhemmilla on tietoa toisistaan sekä ainakin jonkin tasoista yhteydenpitoa. Adoptiolapsen mukanaololla yhteydenpidossa ei ole merkitystä sen suhteen, onko adoptio avoin vai ei. Adoption avoimuus taas näkyy siinä, miten eri osapuolet suhtautuvat adoptioon: heidän tunteissaan, käyttäytymisessään, uskomuksissaan ja odotuksissaan. Avoimuus adoptiossa merkitsee sitä, että adoption eri osapuolet tunnistavat ja tunnustavat adoption olemassaolon ja hyväksyvät sekä adoptioperheen että biologisen perheen merkityksen. Adoption avoimuus ei siis ole pelkkää tiedon vaihtamista perheiden välillä vaan mahdollisuutta käsitellä adoptioon liittyviä tunteita sekä adoptioperheen sisällä että adoptioperheen ja biologisen perheen välillä. Avoin adoptio viittaa siis rakenteelliseen järjestelmään, jossa on sovittu tietojen vaihtamisesta, kun taas adoption avoimuus ottaa tiedon lisäksi huomioon koko vuorovaikutusprosessin sen sisältämien tunteiden. (Brodzinsky 2005, 149-150.) Adoptio voi siis tässä mielessä olla avoin myös silloin, kun biologisista vanhemmista ei ole mitään tietoa, mutta adoptioperheessä käsitellään avoimesti adoptioon liittyviä asioita. Tässä tutkielmassa keskityn kuitenkin avoimen adoption käsitteeseen sen rakenteellisessa merkityksessä eli ottaen huomioon tosiasiallisen yhteydenpidon adoptioperheen ja biologisen perheen välillä.

2.1.3 Adoptiovanhemmuus

Vanhemmuuden lajeja ajatellaan olevan useita. Adoptiossa tehdään uudelleenjärjestelyjä eri vanhemmuuden lajien toteuttamisessa (Pösö 2003, 142). Biologinen vanhemmuus on luonteeltaan geneettistä. Biologinen vanhempi on lapsen synnyttävä tai siittäjä. Useimmiten biologinen vanhempi on se, joka samaan aikaan täyttää myös muut vanhemmuuden lajit. Näin ei kuitenkaan aina ole. Biologinen vanhemmuus ja juridinen vanhemmuus eivät aina toteudu samassa vanhemmuudessa. Juridinen vanhempi ei välttämättä aina ole lapsen biologinen vanhempi. Näin on esimerkiksi adoptiovanhemmuudessa. (Kangas 2013, 27-29.) Adoptiovanhemmat toimivat myös lapsen sosiaalisina ja psykologisina vanhempina. Sosiaalisen vanhemmuuden ja juridisen vanhemmuuden käsitteet risteävät toisiaan. Sosiaalinen vanhempi on se, jonka perheessä lapsi asuu. Tämä suhde voi olla myös laillistettu oikeudellisesti. Sosiaalinen vanhemmuus, kuten psykologinen vanhemmuuskin, ovat riippumattomia biologiasta. Psykologinen vanhemmuus perustuu puhtaasti tunnesiteeseen. Psykologinen vanhempi on se, jota lapsi pitää vanhempanaan. Lapsen kehityksen ja kasvatuksen kannalta psykologinen vanhemmuus on merkittävässä asemassa. Psykologinen vanhempi huolehtii arjessa lapsen hyvinvoinnista ja on lapselle tärkeä samaistumisen kohde. (Hirsjärvi & Huttunen 1995, 53-54.) Lapsen biologista vanhemmuutta on korostettu oikeuskäytännöissä lapsen identiteetin muodostumisen kannalta. (Kangas 2013, 27-29.) Tämä painotus korostuu myös avoimen adoption näkymisessä lainsäädännössä.

Adoptiovanhemmuudessa ja biologisessa vanhemmuudessa on paljon yhtymäkohtia. Molempiin vanhemmuuksiin kasvetaan: niihin liittyy odotusaika, jonka kuluessa totutellaan ajatukseen lapsen tulosta ja valmistaudutaan elämänmuutokseen. Adoptiovanhemmuudessa odotusaika on usein biologista raskautta pidempi. Toisaalta epävarmuutta aiheuttaa odotusajan määrittelemätön pituus ja epävarmuus lopputuloksesta. Odotus voi kestää useita vuosia, joiden aikana perheen on oltava kuitenkin valmiudessa ottaa lapsi vastaan lyhyelläkin varoitusajalla. Odotusaikana tapahtuvat muutokset voivat myös vaikuttaa adoptioprosessin kulkuun. Tämän vuoksi adoptiovanhemmilta vaaditaan sinnikkyyttä ja hyvää stressinsietokykyä selviytyäkseen vaativasta odotusajasta. (Pasanen & Tervonen-Arnkil 2013, 79.)

Adoptiovanhemmuus on kuitenkin aina tietoinen valinta toisin kuin biologinen vanhemmuus. Adoptiovanhemmaksi ei tulla vahingossa, ja päätöstä joudutaan myös puntaroimaan useissa eri vaiheissa syvällisesti. Useissa tapauksissa adoptiovanhemmilla on myös taustallaan lapsettomuus ja toisinaan myös siihen liittyviä hoitoja. Adoptiovanhemmat ovatkin käyneet läpi ikäänkuin suruprosessin luopuessaan ajatuksesta saada biologinen lapsi. Tämä prosessi on mielestäni osa adoptiovanhemmaksi kasvamista. Se tulee kuitenkin käydä läpi viimeistään adoptioeuvonnan aikana (Adoptioeuvonta. Opas adoptioeuvonnan antajille 2013, 44).

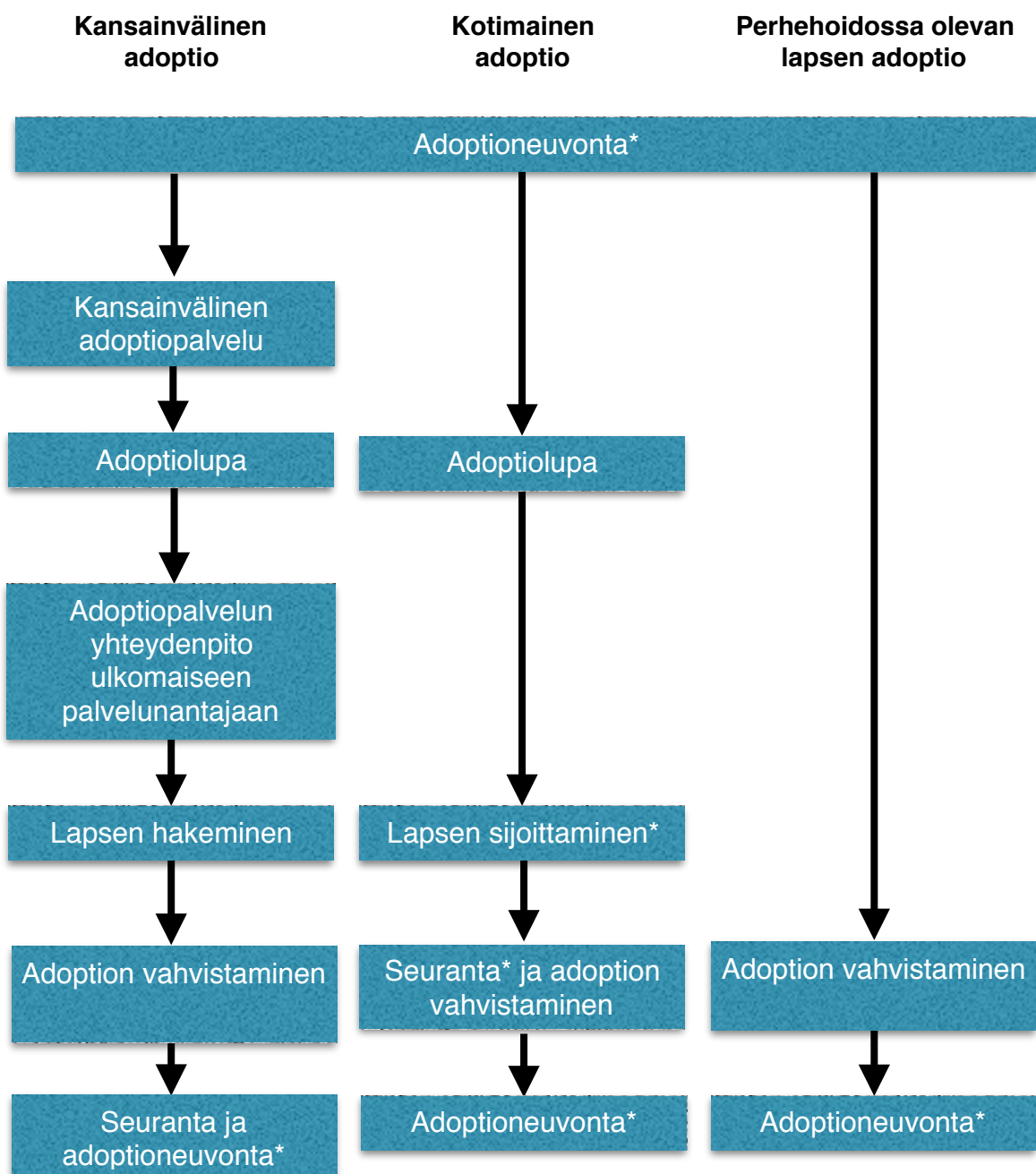
Toisin kuin biologisilla vanhemmilla, adoptiovanhemmilla on kasvaessaan vanhemmuuteen taustallaan sosiaaliviranomaisten tuki. Toisaalta sosiaaliviranomaiset, lait ja eri maiden säädökset ovat rajoittamassa sitä, kuka on kelvoinen ryhtymään adoptiovanhemmaksi. Adoptiovanhemmaksi tuleminen ei ole kaikkia koskettava subjektiivinen oikeus kuten biologinen vanhemmuus, vaan siihen liittyy hyväksynnän hakemista monessa portaassa ja ennaltamääriteltujen kriteerien täyttämistä. Adoptio-odotus ja lapsen saaminen eivät siten kosketa vain vanhempia vaan myös suurta joukkoa viranomaisia ja lapsen biologisia sukulaisia. (Kats & Kranck 1989, 13-14.)

2.2 Suomen adoptiokäytännöt

2.2.1 Sosiaalityöntekijän rooli vierasadoptioiden adoptioprosessissa

Kotimaisessa vierasadoptiossa lapset päätyvät adoptioon pääsääntöisesti kolmea reittiä pitkin. Biologinen äiti voi päätyä antamaan lapsensa adoptioon jo heti syntymän jälkeen. Hän on voinut tehdä ratkaisunsa jo raskausaikana ja jättää lapsen synnytyssairaalaan. Synnytyksen jälkeen biologisilla vanhemmilla on 8 viikon harkinta-aika, jonka kuluessa he voivat vielä perua päätöksensä. Vauvaiän jälkeen lapsi voi päätyä adoptioon joko suoralla sijoituksella tai muuttamalla perhehoito adoptioksi. Ensimmäisessä tapauksessa lapselle etsitään uusi adoptioperhe, kun taas toisessa tapauksessa sijaisperhe, jossa lapsi jo asuu, adoptoi lapsen. (Pasanen & Tervonen-Arnkil, 72, 82, 84.)

Kuviossa 1 on esitetty adoptioprosessin vaiheet kansainvälisessä ja kotimaisessa adoptiossa sekä adoptoitaessa perhehoitoon sijoitettu lapsi. Viimeisessä tapauksessa on kyse siitä, että sijaisvanhemmat adoptoivat heillä jo asuvan lapsen. Tällöin prosessi noudattaa samaa kaavaa kuin perheen sisäisessä adoptiossa ja on täten hieman yksinkertaisempi. Kansainvälisessä adoptiossa prosessi on kaikkein monipolvisin, sillä mukana on myös kansainvälisen adoption palvelunantaja, joka avustaa adoptionhakijoita sekä hoitaa yhteydet ulkomaisiin yhteistyökumppaneihin.

Kuvio 1. Adoptioprosessin vaiheet.

*) Prosessin vaihe, jossa sosiaalityöntekijällä on merkittävä rooli (Adoptio neuvonta. Opas adoptio neuvonnan antajille 2013, 20-23)

Kaikki lapsen adoptoimiseen tähtäävät prosessit alkavat kotikunnan sosiaalitoimen tai adoptiotoimiston antamalla adoptioineuvonnalla. Adoptioineuvonta on kriittinen vaihe, jossa sosiaalityöntekijällä on suuri rooli. Sitä annetaan kaikille osapuolille: lapselle, biologisille vanhemmille ja adoptiohakijoille (Pasanen & Tervonen-Arnkil 2013, 84). Neuvonnan tarkoituksena on antaa kaikille osapuolille tietoa adoption tarkoituksesta, edellytyksistä ja oikeusvaikutuksista sekä selvittää, onko kyseisen lapsen osalta adoption edellytykset olemassa. Neuvontaa annetaan sekä ennen adoptiota että adoption vahvistamisen jälkeen. Ennen adoptiota sosiaalityöntekijän tehtävänä on arvioida adoptiohakijoiden edellytyksiä adoptoida sekä valmistaa heitä tulevaan vanhemmuuteen. Biologisten vanhempien osalta sosiaalityöntekijän tulee varmistaa, että he ovat harkinneet adoptiota riittävästi ja varmoja ratkaisustaan. Heille on annettava riittävästi tietoa muista tukitoimista, jotka voisivat vaikuttaa lapsen pitämiseen. (Adoptioineuvonta. Opas adoptioineuvonnan antajille 2013, 28.)

Neuvonta on näkemykseni mukaan olennainen vaihe adoptioprosessia ja siinä sosiaalityöntekijän näkemyksellä, persoonalla ja ammattitaidolla on suuri vaikutus. Sosiaalityöntekijä arvioi koko neuvonnan ajan hakijoiden soveltuvuutta adoptiovanhemmiksi ja voi myös lopulta päätyä siihen, että ei suosittele hakijoita adoptiovanhemmiksi (Adoptioineuvonta. Opas adoptioineuvonnan antajille 2013, 49–50). Hänellä on myös suuri vastuu siitä, millaista informaatiota hän adoptiosta ja sen merkityksestä tuottaa biologisille vanhemmille. Sosiaalityöntekijän on valmistettava biologisia vanhempia kohtaamaan adoption jälkeiset mielialan vaihtelut ja mahdolliset epäilykset (Adoptioineuvonta. Opas adoptioineuvonnan antajille 2013, 31). Neuvonnan aikana on myös mahdollista antaa eri osapuolille tietoa avoimesta adoptiosta ja sen avaamista mahdollisuuksista sekä hälventää siihen mahdollisesti liittyviä pelkoja.

Sekä kotimaisessa että kansainvälisessä adoptiossa haetaan adoptiolupaa neuvonnan jälkeen. Neuvontaa antava sosiaalityöntekijä ohjaa hakijat hakemaan lupaa Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskuksen, Valviran, alaiselta adoptiolautakunnalta (Adoptiolaki, 86 §). Kansainvälisissä adoptioissa lupa haetaan palvelunantajan välityksellä. Perhehoidossa olevan lapsen adoptiossa puolestaan ei adoptiolupaa tarvita lainkaan (Adoptioineuvonta. Opas adoptioineuvonnan antajille 2013, 20).

Sosiaalityöntekijä vastaa kotimaisissa adoptioissa myös lapsen sijoittamisesta ja adoptioperheen valinnasta (Adoptioneuvonta. Opas adoptioneuvonnan antajille 2013, 51). Tarja Pösö ja Riitta Laakso ovat tutkineet päätösprosessia, jolla sosiaalityöntekijät valitsevat lapselle sopivan perheen. Perheen valintaan vaikuttavat paitsi lapsen tarpeet ja biologisten vanhempien, ja vanhempien lasten ollessa kyseessä myös lapsen omat toiveet, myös lainsäädännön asettamat vaatimukset ja kotien tarjonta. (Pösö & Laakso 2014, 311-313.) Perheen ja lapsen yhdistäminen on siis monimutkainen päätösprosessi, jossa joudutaan ottamaan huomioon lapsen tarpeiden lisäksi myös ympäristöön ja tilanteeseen liittyviä seikkoja.

Kansainvälisissä adoptioissa lopullisen päätöksen tekevät luovuttavan maan viranomaiset. Adoptioluvan saamisen jälkeen hakupaperit voidaan lähettää kohdemaahan, jossa ne odottavat lapsiesitystä. Yhdessä palvelunantajan kanssa määritellään, mikä kohdemaahakijoille sopii. Valinnassa tulee ottaa huomioon sekä adoptionhakijoiden toiveet että luovuttajamaan vaatimukset. Eri mailla voi olla erilaisia vaatimuksia adoptiovanhemmille esimerkiksi iän, uskonnollisen vakaumuksen tai varallisuuden suhteen. (Ruohio 2009, 11.)

Adoption jälkeen sosiaalityöntekijän tehtävänä on auttaa adoptioperhettä ja adoptiolasta perhe-elämän alkaessa ja tukea esimerkiksi kiintymyssuhteen muodostumisessa. Tarvittaessa hän myös ohjaa perheen hakemaan apua muualta. (Pasanen & Tervonen-Arnkil 2013, 85.) Mikäli biologiset vanhemmat ja adoptiovanhemmat haluavat pitää yhteyttä adoption vahvistamisen jälkeen, tulee sosiaalityöntekijän antaa tukea ja neuvoa tilanteeseen. Hän antaa tietoa erilaisista vaihtoehtoista yhteydenpidon toteuttamisesta sekä auttaa yhteydenpitosopimuksen tekemisessä. (Pasanen & Tervonen-Arnkil 2013, 85.)

Lastensuojelun sosiaalityöntekijän tehtäviin kuuluu sen arvioiminen, milloin adoptio voisi olla lapsen edun mukainen vaihtoehto perhehoidolle. Huostaanotto on aina raskas toimenpide, olipa se sitten tahdonvastainen tai ei. Sosiaalityöntekijä tarvitsee paljon rohkeutta, että uskaltaa ottaa huostaanottotilanteessa myös adoptiovaihtoehdon puheeksi, mikäli näkee sen lapsen edun mukaiseksi. Perhehoidon ja adoption välille sijoittuvia

ratkaisujakin on Suomessa harkittu ja esimerkiksi Iso-Britanniassa toteutettukin. Iso-Britanniassa tunnetaan ns. special guardianship, jossa lapsen huolto siirtyy uusille vanhemmille, mutta biologisten vanhempien vanhemmuus ei kuitenkaan pääty. Tätä vastaa Suomessa lähinnä huollon siirto tai oheishuoltajuus, joissa vanhemmuudesta ei luovuta. (Pasanen & Tervonen-Arnkil 2013, 66–67.)

2.2.2 Avoin adoptio Suomessa

Kuten kansainvälisestikin, myös Suomessa on menty yhä enemmän kohti avoimia adoptioita. Täysin suljettuja kotimaan adoptioita, joissa lapsen alkuperästä ei ole mitään tietoa, ei Suomessa ole ollut lainkaan. Tiedot ovat löytyneet ainakin asiakirjoista, vaikka adoptiovanhemmat tai lapsi eivät niitä olisikaan saaneet. Suomessa onkin puhuttu ns. vaietuista adoptioista, joissa lapsi ei ole tiennyt omasta adoptiotaustastaan. (Pasanen & Tervonen-Arnkil 2013, 53.) Nykyisin kuitenkin sekä biologisille vanhemmille että adoptiovanhemmille annetaan yhä enemmän tietoa toisesta osapuolesta. Adoptiovanhemmat saavat vähintäänkin tietää biologisen äidin henkilöllisyyden sekä jotain lapsen taustasta ja adoption syistä. (Partanen 2013, 18.)

Puoliavoimet adoptiot ovat olleet Suomessa hyvin yleisiä. Tällöin yhteydenpito eri osapuolten välillä on tapahtunut adoptiotoimiston tai kunnan sosiaalitoimen kautta esimerkiksi kirjeitse. Myös suoraa yhteydenpitoa tapaamisten muodossa on voitu järjestää, jolloin yhteydenpidon jatkuessa voidaan puhua avoimesta adoptiosta sen tiukimmassa merkityksessä. (Pasanen & Tervonen-Arnkil 2013, 53.) Vuonna 2012 voimaantullut adoptiolaki nostaa esille lapsen oikeuden pitää yhteyttä biologiseen vanhempaansa. Sen mukaan tuomioistuin voi vahvistaa sopimuksen, jolla yhteydenpidosta sovitaan. Sopimuksen vahvistaminen edellyttää, että biologinen vanhempi ja adoptiovanhemmat ovat sopineet yhteydenpidosta ja että se on lapsen edun mukaista. (Adoptiolaki, 58§.) Kaikille osapuolille on ennen sopimuksen vahvistamista annettava mahdollisuus tulla kuulluiksi (Adoptiolaki, 62§). Myös lapsen mielipide on otettava huomioon hänen ikäänsä ja kehitystasoansa vastaavalla tavalla (Adoptiolaki, 60§).

Yhteydenpitosopimuksessa määritellään tapauskohtaisesti yhteydenpidon laatu ja määrä. Yhteydenpito voi tarkoittaa esimerkiksi lapsen ja biologisen vanhemman välisiä puheluita tai kirjeenvaihtoa. On myös mahdollista sopia joko lyhyistä tapaamisista tai pidemmistä oleskeluajoista biologisen vanhemman luona. (Adoptioneuvonta. Opas adoptioneuvonnan antajille 2013, 55.) Tuomioistuimen vahvistama sopimus on täytäntöönpanokelpoinen samoilla periaatteilla kuin mitä laissa lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan päätöksen täytäntöönpanosta (1996/619) määrätään. Lasta ei kuitenkaan päätöstä toimeenpantaessa voida määrätä noudettavaksi. (Adoptiolaki, 64§.)

Tuomioistuimen uudella päätöksellä voidaan muuttaa yhteydenpito-oikeutta koskevaa päätöstä, mikäli osapuolet ovat näin sopineet, olosuhteet ovat muuttuneet tai muutoin sopimuksen muuttamiseen on aihetta (Adoptiolaki, 59§). Esimerkiksi olosuhteiden muuttuminen voi tulla kyseeseen tilanteessa, jossa lapsi muuttaa toiselle paikkakunnalle. Päätöksen muuttamista voidaan harkita myös tilanteissa, joissa biologinen vanhempi ei pysty huolehtimaan lapsen turvallisuudesta. Tilanteiden kehittymistä on hankala arvioida pitkällä tähtäimellä, joten alkuperäisessä sopimuksessa voidaan myös määritellä ajankohta, jolloin sopimus tarkastetaan. Erityisesti tämä on aiheellista vierasadoptioissa, joissa adoption osapuolet eivät vielä tunne toisiaan. (Adoptioneuvonta. Opas adoptioneuvonnan antajille 2013, 55–56.)

Adoptiolaki lähtee lapsen edusta. Myös yhteydenpitosopimusta määritettäessä olisi ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu. Lapsen elämässä tulisi välttää suuria muutoksia ja eri osapuolten välisiä ristiriitoja. Alkuperäisen yhteydenpitopäätöksen laajentaminen vastoin adoptiovanhempien tahtoa vaatii erityisen tarkat perusteet lapsen edun kannalta. (Adoptioneuvonta. Opas adoptioneuvonnan antajille 2013, 56.) Yhteydenpitoa koskevaa sopimusta käsitellään jo adoptioneuvonnassa. Tällöin on olennaista kertoa kaikille osapuolille mahdollisuudesta yhteydenpitoon ja sen vaikutuksista. (Pasanen & Tervonen-Arnkil 2013, 54.)

Vaikka uusi adoptiolaki antaakin mahdollisuuden yhteydenpitoon, siitä ei välttämättä kuitenkaan tule yleinen käytäntö. Lähinnä sen uskotaan koskevan vauva-adoptioita sekä

tilanteita, joissa sijaisperhe adoptoi heillä hoidossa olevan lapsen. Biologisen vanhemman adoptiopäätös voi merkittävästi helpottaa, kun yhteydenpito-oikeus lapseen säilyy. (Pasanen & Tervonen-Arnkil 2013, 54.) Tällaisissa tilanteissa adoptio muuttaa lapsen juridisen aseman, mutta yhteys biologisiin vanhempiin säilyy (Adoptioeuvonta. Opas adoptioeuvonnan antajille 2013, 54). Kaikki vanhemman oikeudet siirtyvät adoptiovanhemmille, mutta biologisella vanhemmalla on vielä oikeus tavata lastaan. Näen tämän merkittävänä uudistuksena lapsen etua ajatellen. Sijaisperheessä lapsi elää jatkuvassa epävarmuudessa, sillä huostanotto on aina vain toistaiseksi voimassaoleva. Tieto siitä, että lapsi saattaa muuttaa takaisin biologisen vanhemman luokse, voi vaikuttaa myös sekä vanhempien että lasten kykyyn kiintyä toisiinsa. Helpottaa myös arjen sujumista, kun vanhemmilla on kaikki oikeudet tehdä lasta koskevat päätökset.

Nykykeskustelussa Suomessa viitataan usein avoimella adoptiolla tapauksiin, joissa osapuolten välillä on tuomioistuimen vahvistama yhteydenpitosopimus. Kuten useissa ulkomaisissa tutkimuksissakin, myös Kaisa Tervonen-Arnkil määrittelee kuitenkin avoimen adoption adoptioksi, jossa adoption osapuolilla on toistensa henkilötiedot ja he pitävät yhteyttä toisiinsa joko välittäjän kautta tai suoraan (Tervonen-Arnkil 2015, 58). Avoimen adoption mahdollistavan yhteydenpitosopimuksen vahvistaminen tuomioistuimessa onkin siten vain yksi keino varmistaa yhteydenpidon toteutuminen. Eri osapuolet voivat sopia keskinäisestä yhteydenpidosta myös epävirallisesti. Tässä tutkielmassa pyritään katsomaan avoin adoptio -ilmiötä koko sen laajuudessaan, eli sekä niitä adoptioita, joissa on tehty virallinen yhteydenpitosopimus että niitä, joissa kanssakäymisestä adoption osapuolten kesken ei ole tehty sopimusta.

3. Avoin adoptio adoptiovanhempien näkökulmasta aikaisempien tutkimusten valossa

Seuraavassa käsittelen aikaisempien adoptiovanhempien näkemyksiä käsittelevien tutkimusten tuloksia. Pohdin millaisia odotuksia ja pelkoja adoptiovanhemmilla on avointa adoptiota kohtaan ja mitä tutkimukset kertovat näiden pelkojen ja odotusten toteutumisesta. Lisäksi käyn läpi sosiaalityöntekijöille asetettuja toiveita avoimen adoption järjestelyjen ja siinä tarvittavan tuen suhteen.

3.1 Odotukset ja pelot avointa adoptiota kohtaan

Adoptioerheet ry:n toteuttamasta tutkimuksesta selviää, että olennainen syy valita adoptiovanhemmuus sijaisvanhemmuuden sijaan on halu saada oma lapsi, jonka asioista voi itse päättää eikä ole riskiä siitä, että lapsi otetaan pois. Adoptiovanhemmat karttavat ajatusta siitä, että ulkopuoliset, kuten lapsen biologiset sukulaiset ja sosiaaliviranomaiset, sekaantuvat perheen elämään. (Högbacka 2009, 184.) Tällä ajatusmaailmalla voi olla vaikutusta myös avoimeen adoptioon suhtautumiseen.

Kuitenkin adoptiovanhemmilla on tarve tietää, että erityisesti biologisella äidillä on kaikki hyvin ja halu kertoa hänelle, että lapsen asiat ovat kunnossa. Yleisesti adoptioerheissä käsitellään lapsen taustaa usein ja biologinen äiti on jatkuvasti puheiden kautta läsnä. Vanhemmilla on toive siitä, että lapsi tapaa jossain vaiheessa biologiset vanhempansa. Tapaamisen toivotaan kuitenkin Adoptioerheet ry:n toteuttaman tutkimuksen mukaan tapahtuvan lähempänä lapsen aikuisuutta. Teoriassa lapsen ja biologisten vanhempien kasvokkaista tapaamista pidetään hyvänä ajatuksena, mutta käytännössä siinä nähdään myös paljon ongelmia. (Högbacka 2009, 186.)

Suhtautuminen avoimeen adoptioon on siis kaksijakoista. Siinä nähdään paljon hyötyjä, mutta vielä enemmän haittoja. Seuraavaksi erittelen adoptiovanhempien odotuksia ja pelkoja avointa adoptiota kohtaan. Tämän kappaleen tulokset keskittyvät siis käsityksiin, joita adoptiovanhemmilla on ennen adoption toteutumista.

3.1.1 Odotukset

Adoptiovanhemmillä on tärkeä tehtävä tiedonvälityksen kannalta. Heidän tulee tukea lasta ymmärtämään adoptioon johtaneet syyt ja olla apuna adoptioon liittyvien kysymysten käsittelyssä (Pärssinen-Hentula 2007, 151). Tiedon tarve adoptiosta on yksilöllistä. Adoptioon liittyvä pohdinta on hyvin yleistä, mutta Pelastakaa Lapset Ry:n jälkipalvelukokemusten mukaan varsinainen tarve ja aktiivinen toiminta biologisten juurien etsimiseksi ja lisätiedon saamiseksi on harvinaista. (Pärssinen-Hentula 2007, 154.) Monet avoimessa adoptiossa nähdyt hyödyt liittyvät juuri tiedon saamiseen. Yhteydenpidon biologisiin sukulaisiin ajatellaan parantavan lapsen ymmärrystä omasta menneisyydestään. Lapsi saa avoimen adoption ansiosta ensikäden tietoa taustastaan, eikä vain välikäsien tulkintoja aiheesta. Yhteydenpidolla koetaan olevan myös positiivinen vaikutus lapsen identiteetin muodostumisen kannalta. Lapselle ei tule tarvetta miettiä, mistä hän on tullut tai miksi hänet on hylätty ja hänen tarpeensa kehittää fantasioita omasta taustastaan vähenee. Tieto myös auttaa adoptiovanhempia kertomaan lapselle tämän taustasta ja menneisyydestä. (Turkington & Taylor 2009, 27-28.) Kansainvälisissä adoptioissa avoimen adoption nähdään myös auttavan lasta saamaan tietoa omasta kulttuuritaustastaan (Roby, Wyatt & Pettys 2005, 57).

Avoimen adoption etuna biologisten vanhempien osalta nähtiin se, että heidän ei avoimessa adoptiossa tarvitse luopua lapsesta kokonaan, vaan he saavat mahdollisuuden tavata lasta ja seurata tämän kehitystä, vaikka eivät enää tosiasiallisia vanhempia olisikaan. (Turkington & Taylor 2009, 28.) Tämä varmasti helpottaa biologisten vanhempien päätöksentekoa, kun he miettivät lapsen antamista adoptioon.

3.1.2 Pelot

Useat tutkijat ovat todenneet, että yksi suurimmista peloista avointa adoptiota kohtaan liittyy menettämisen pelkoon (Esim. Smith-McKeever 2005, 75). Vanhemmat pelkäävät, että biologinen perhe tulisi vaatimaan lasta takaisin, joku muu tulisi sanomaan lasta omakseen tai joku kidnappaisi lapsen. Uhkaavina koetaan myös tilanteet, joissa biologiset vanhemmat

ottaisivat itse yhteyttä lapseen sopimusten vastaisesti. Adoptiovanhemmat toivovat lapsen olevan aloitteellinen yhteydenpidossa (Högbacka 2009, 188). Marshall-saarilta adoptoineille tehdyn tutkimuksen mukaan etäisyys biologiseen perheeseen auttaa hälventämään erityisesti menettämiseen ja yllättäviin yhteydenottoihin liittyviä pelkoja (Roby ym. 2005, 56).

Useimmat avoimeen adoptioon liittyvät pelot koskettavat lasta. Useat tutkimukset raportoivat adoptiovanhempien pelkäävän sitä, että yhteydenpito biologisiin vanhempiin voi hämmentää lasta (esim. Smith-McKeever, 2005, 75). Adoptiovanhemmat miettivät, miltä lapsesta tapaamiset biologisen perheen kanssa tuntuvat: stressaako ne heitä, vahvistavatko tunnetta hylkäämisestä, tai ajatteleeko lapsi voivansa vielä joskus palata biologisten vanhempiensa luokse. Adoptiovanhemmat tuntevat myös huolta tapaamisten vaikutuksesta lapsen ja vanhempien välisen kiintymyssuhteen muodostumiseen. Pelätään, että tapaamisten vuoksi adoptiovanhempien ja lapsen suhde ei tunnu niin merkittävältä, mikä vaikeuttaa kiintymyssuhteen syntymistä. (Turkington & Taylor 2009, 28–29.)

Adoptiovanhemmat saattavat kokea avoimen adoption myös uhaksi omalle vanhemmuudelleen. He pelkäävät biologisen perheen puuttuvan liikaa heidän perheensä elämään ja tapaan, jolla he kasvattavat lasta (Roby ym. 2005, 57). Myös adoptiovanhempien itseensä liittävät pelot koskettavat kuitenkin useimmiten lasta. Lapselle haitalliset asiat vaikuttavat luonnollisesti myös vanhempiin. Vanhempien osaksi jää haittojen korjaaminen, mikäli tapaamiset aiheuttaisivat lapsen tunne-elämän tai käyttäytymisen suhteen ongelmia. Erityisesti adoptiovanhemmillä oli negatiivisia tunteita yhteydenpitoa kohtaan, mikäli biologiset vanhemmat olivat aikaisemmin vahingoittaneet lasta. Tällöin vaaditaan omien tunteiden kohtaamista ja käsittelyä ennen kuin voidaan tukea lasta. (Turkington & Taylor 2009, 30.)

Kasvokkaisilla kohtaamisilla katsotaan olevan haittoja myös biologisille vanhemmille. Adoptiovanhemmat arvelevat, että tapaamiset voivat muistuttaa biologisia vanhempia luopumisen tuskasta ja aiheuttaa kateutta adoptioperhettä kohtaan, kun nämä saavat elää arkea lapsen kanssa ja kasvattaa tätä. (Turkington & Taylor 2009, 29–30.) Toisaalta

adoptiovanhemmat myös pelkäävät sitä, että biologinen perhe ei pidä heistä (Siegel 1993, 17).

3.2. Kokemukset avoimesta adoptiosta

Adoptiovanhempien pelot ja odotukset avoimen adoption suhteen kertovat ennakoasenteesta, joka nousee aiempien kokemusten ja saatujen tietojen kautta. Useiden ulkomaisten tutkimusten perusteella adoptiovanhemmat ovat olleet peloista huolimatta lopulta tyytyväisiä avoimeen adoptioon ja se on tuntunut turvalliselta järjestelyltä (esim. McLaughlin, Feehan, Coleman & Reynolds 2013, 18). Käsitteet avoimesta adoptiosta olivat muuttuneet ajan kuluessa positiivisemmiksi, eivätkä pelot olleet käyneet toteen (esim. Siegel 2003, 415). Adoptiovanhemmat ovatkin kokemustensa perusteella yleensä avoimen adoption kannalla. He ovat myös tunteneet itsensä paremmin valmistautuneiksi vanhemmuuteen kuin ilman yhteydenpitoa. (McLaughlin ym. 2013, 18.)

Seuraavaksi pureudun niihin vaikutuksiin, joita adoptiovanhemmat ajattelevat avoimella adoptiolla olleen heihin itseensä ja heidän vanhemmuuteensa, adoptiolapseen ja biologisiin vanhempiin. Erotuksena edellisessä kappaleessa käsitellyistä peloista ja odotuksista, tässä kappaleessa käyn läpi aktuaalisia kokemuksia, joita adoptiovanhemmilla aikaisempien tutkimusten mukaan on avoimesta adoptiosta. Aluksi tarkastelen yhteydenpidon muuttumista ajan kuluessa ja siihen johtaneita syitä. Tämän jälkeen käyn läpi tutkimuksista selvinneitä vaikutuksia, joita avoimen adoption kokeneet adoptiovanhemmat näkevät avoimessa adoptiossa. Olen luokitellut nämä kokemukset kolmeen luokkaan: lapseen kohdistuviin, biologisiin vanhempiin ja adoptiovanhempiin itseensä liittyviin. Tulee kuitenkin ottaa huomioon, että kaikissa luokissa on kyse nimenomaan adoptiovanhempien käsityksestä aiheesta, eikä tässä tutkimuksessa käsitellä itse lapsen tai biologisten vanhempien kokemuksia.

3.2.1 Yhteydenpidon toteutuminen

Monet tutkijat ovat kartoittaneet yhteydenpidon muuttumista ajan kuluessa. McLaughlin & kumppanien tutkimuksen mukaan ensimmäisen vuoden aikana adoptioperheeseen sijoittamisen jälkeen yhteydenpito on tiiviimillään. Ensimmäinen vuosi on heidän mukaan myös kriittisin adoptioperheen ja biologisen perheen suhteen rakentumisen kannalta. (McLaughlin ym. 2013, 12.) Neil ja kumppanit (2014) ovat tutkineet tarkemmin yhteydenpidon kehittymistä adoption jälkeen. Heidän tutkimistaan adoptiovanhemmista osalla suora kontakti oli loppunut kokonaan ajan kuluessa, mutta kaksi kolmesta piti yhteyttä vielä aikuisuuden kynnykselläkin. Näilläkin yhteydenpito oli kuitenkin yleisesti vähentynyt, eikä se ollut enää säännöllistä. Pienellä osalla yhteydenpito oli lisääntynyt tai yhteyttä pidettiin useampiin biologisen suvun jäseniin kuin aikaisemmin. Yhteydenpidon hiipumiseen olivat vaikuttaneet sekä adoptiovanhempien ja lapsen toive että biologisten vanhempien kuolema tai vetäytyminen yhteydenpidosta. Jälkimmäinen oli kuitenkin hyvin harvinaista. Mikäli adoptiovanhemmat kokivat, että heidät oli alunperin painostettu kontaktiin, se hiipui pienemmistäkin vastoinkäymisistä sitten kun adoptio oli vahvistettu. (Neil ym. 2014, 12.) McLaughlinin ja kumppaneiden tutkimuksen mukaan puolestaan yhteydenpidon loppuminen johtuu useimmiten biologisten sukulaisten vähäisestä kiinnostuksesta lasta kohtaan. Adoptiovanhempien motiivina yhteydenpidolle on lähinnä lapsen etu ja jos se ei tunnu toteutuvan, motivaatio tapaamisiin vähenee. (McLaughlin ym. 2013, 16.) Adoptiovanhempien vanhemmuuden roolille on olennaista, että he ovat itse mukana muuttamassa yhteydenpidon järjestelyjä. Mukanaolo ja tunne siitä, että asiat ovat omilla käsissä, vahvistavat vanhemmuutta. (Sykes 2001, 305.) McLaughlin ja kumppanit toteavatkin, että avoimuus on jatkuva prosessi, jossa suhteet rakennetaan ja se vaatii jatkuvia neuvotteluja ja vaivannäköä. (McLaughlin ym. 2013, 20.)

Kirjeitse tapahtuvan kontaktin osalta kahdella kolmesta ei enää Neilin ja kumppaneiden tutkimuksessa ollut yhteydenpitoa biologisiin sukulaisiin, kun he saavuttivat nuoruusiän. Yleisimmin adoptiovanhemmat olivat lopettaneet yhteydenpidon, kun eivät enää olleet saaneet vastausta kirjeisiinsä. Kirjeitä ei pidetty tärkeinä lapselle, jos niihin ei tullut vastausta. Osa adoptiovanhemmista ajatteli myös, että kirjeet eivät ole toivottuja, kun niihin ei tule vastausta. Joillekin adoptiovanhemmille syynä kirjeiden kirjoittamisen lopettamiseen oli se,

että siitä aiheutui heille liikaa henkistä kuormitusta, tai että saatuja vastauksia ei pidetty lapselle hyödyllisinä. Ne adoptiovanhemmat, joilla ei ollut alunperinkään sopimusta kahdensuuntaisesta kirjeenvaihdosta, jatkoivat yleisemmin kirjeiden kirjoittamista, vaikka eivät saaneet vastausta. He pitivät sitä velvollisuutenaan ja sopimuksen mukaisena ja halusivat kirjeiden avulla tunnustaa lapsen yhteyden biologiseen perheeseensä. (Neil ym. 2014, 17.)

MacLaughlin ja kumppaneiden tutkimuksessa on saatu selville, että ajan kuluessa adoptiovanhemmat olivat niitä, jotka halusivat lisätä yhteydenpitoa. He tunsivat itsensä varmemmiksi suhteessa omaan asemaansa, huolet vähenivät ja empatia erityisesti biologista äitiä kohtaan kasvoi. (McLaughlin, Feehan, Coleman & Reynolds 2013, 19–20.) Neilin ja kumppaneiden (2014, 14) aineistossa jotkut kirjeisiin tai puheluihin perustuneet kontaktit olivat muuttuneet kasvokkaiseksi. Yleisimmin tämä muutos lähtee aikuistuneen adoptiolapsen omasta toiveesta. Myös tyytyväisyys kirjeitse tapahtuvaan yhteydenpitoon on voinut johtaa kasvokkaisiin kohtaamisiin. Toisaalta myös tyytymättömyys sitä kommunikointia kohtaan voi johtaa haluun tavata kasvokkain. (Neil ym. 2014, 14.)

Roby ja kumppanit (2008) ovat tutkineet Marshall-saarilta adoptoineita perheitä ja heidän kokemuksiaan yhteydenpidosta. Noin puolella adoptiovanhemmista yhteydenpito biologiseen perheeseen oli toteutunut sellaisena kuin oli alunperin sovittu. Noin viidenneksellä yhteydenpito oli sen sijaan lisääntynyt ja vajaalla kolmasosalla vähentynyt. Syyt yhteydenpidon lisääntymiselle löytyivät pitkälti teknologiasta ja sen parantumisesta. Aineistosta kävi ilmi, että teknologisten mahdollisuuksien lisäksi luotettavan välittäjän löytäminen on olennaista yhteydenpidon kannalta. Yhteydenpidon vähentymisen syyt olivat paitsi postinkulun ongelmissa myös esimerkiksi muistakin tutkimuksista esiin tullut viesteihin vastaamattomuus. Adoptiovanhemmat Robyn ja kumppaneiden tutkimuksessa toivat esille myös huolen siitä, että biologiset vanhemmat ottavat heihin yhteyttä. Myös kieliongelmat ja yhteystietojen puuttuminen olivat vaikuttaneet yhteydenpidon vähentymiseen. (Roby ym. 2008, 61.) Robyn ja kumppaneiden tutkimus koskettaa kansainvälistä adoptiota, mikä selvästi vaikuttaa sen tuloksiin. Osa niistä on varmasti yleistettävissä yleisemminkin kansainvälisiin adoptioihin, mutta osa tuloksista voi olla juuri

Marshall-saarille ominaisia, jolloin niiden ei ilman tarkempaa selvitystä voi ajatella koskevan muitakin kansainvälisiä adoptioita.

3.2.2 Yhteydenpidon vaikutukset eri osapuoliin

Vaikutukset lapseen

Yleisesti ottaen adoptiovanhemmat kokevat, että avoimuus on ollut positiivista lapsille (Siegel, 2003, 416). Adoptiovanhempien mielestä lapsen kannalta olennainen hyöty yhteydenpidosta on tiedon saaminen (esim. Siegel 1993, 18). Tässä suhteessa odotukset tuntuvat siis toteutuneen. Kun perheellä on olemassa kontakti biologiseen perheeseen, on tieto lapsen taustasta helpommin saatavilla ja se on täsmällisempää. Yhteydenpidon vuoksi lapsi saa paremman kuvan taustastaan ja menneisyydestään sekä tietoa adoption syistä. (Siegel 1993, 18.) Yhteydenpidon merkitys myös kasvaa ajan kuluessa. Lapsen kasvaessa tiedon merkitys lisääntyy, kun hän alkaa pohtia omaa identiteettiään. (Sykes 2001, 305.) Tieto taustasta auttaa lasta tuntemaan itsensä kokonaiseksi. Yhteydenpito tuo myös lapselle tunteen siitä, että on olemassa useampia ihmisiä, jotka välittävät hänestä. Adoptiovanhemmat kokevat, että mitä enemmän lapsella on rakastavia ihmisiä ympärillään sitä parempi. (Neil ym. 2014, 14.)

Yhteydenpidon koettiin vaikuttavan positiivisesti lapsen ja adoptiovanhempien väliseen suhteeseen. Se lisäsi herkkyyttä lapsen suhteen ja auttoi kiintymyssuhteen muodostumisessa. Yhteydenpidon koettiin myös viestittävän lapsen hyväksymisestä kokonaisuutena, mukaan lukien hänen menneisyytensä ja biologinen perimänsä. Yhteydenpito auttoi vähentämään lapsen hämmennystä ja selvittämään hänen menneisyyttään, mikä auttoi adoptiovanhempiin sitoutumisessa. (Sykes 2001, 305.) Avoin adoptio myös paransi perheen sisäisiä suhteita luomalla perheeseen avoimuuden ilmapiirin (Neil ym. 2014, 14). Tutkimustulosten valossa siis adoptiovanhempien pelko siitä, että kiintymyssuhteen muodostuminen vaikeutuisi avoimen adoption myötä, on turha ja vaikutus on jopa päinvastainen.

Monia adoptiovanhempia mietityttää ajatus siitä, miten biologiset vanhemmat ottavat lapsen vastaan, mikäli lapsi joskus haluaa olla heihin yhteydessä. Avoimen adoption järjestelyjen

kautta saadaan ennakkotietoa siitä, millaisen kohtelun lapsi tulevaisuudessa saa. (Siegel 1993, 18.) Lapselle ei myöskään tule aikuisena yllätyksenä taastaansa ja juuriinsa liittyvät asiat, kun tieto on pienestä pitäen saatavilla (Smith & Logan 2004, 94). Lapsi saa myös mahdollisuuden olla yhteydessä biologisiin sisaruksiinsa. (Siegel 1993, 18.)

Neilin (2009, 14) tutkimuksen mukaan yhteydenpidolla ja sen laadulla ei ollut vaikutusta lapsen tunnepuolen tai käyttäytymisen ongelmiin. Pelot siitä, että kasvokkainen kontakti voisi vaikuttaa lapsen kasvuun ja tuleviin ongelmiin näyttää tämän tutkimuksen valossa olevan turha, etenkin silloin kun lapsi on sijoitettu pienenä. (Neil 2009, 14.) Kuitenkin Sykesin (2001, 306) tutkimuksessa adoptiovanhemmat raportoivat lapsen reaktioista biologisten vanhempien kohtaamisten jälkeen. Lapsi on esimerkiksi saattanut alkaa syyttämään adoptiovanhempia aikaisemmista kokemuksistaan. (Sykes 2001, 306.) Adoptiovanhempien pelko siitä, miten tapaamiset vaikuttavat lapseen pitkällä tähtäimellä ei ole kokemusten myötä kokonaan hälventynyt. Siegelin (1993, 19) tutkimuksessa todetaankin, että lapsen pitää itse saada määritellä, miten ja milloin yhteyttä biologisiin sukulaisiin pidetään.

Sykesin (2001, 306) tutkimuksessa reilu puolet adoptiovanhemmista oli kokenut, että yhteydenpidon takia heillä oli huonommat mahdollisuudet suojella lastaan vaaroilta tai satuttamiselta sekä epäasialliselta ja hämmentävältä yhteydenpidolta. Vanhemmat tunsivat pelkoa sekä oman että lapsen fyysisen turvallisuuden puolesta. Pelko fyysisestä turvallisuudesta kohdistui lähinnä biologisiin isiin. Myös mahdolliset yhteydenpitoa koskevia ristiriidat ja niiden seuraukset aiheuttivat adoptiovanhemmissa epävarmuutta. (Sykes 2001, 306.)

Vaikutukset vanhemmuuteen

Pelko siitä, että yhteydenpito biologisiin vanhempiin uhkaa vanhemmuutta, on osoittautunut suurimmalle osalle adoptiovanhemmista turhaksi. Yhteydenpidolla oli vanhemmille voimauttava vaikutus. Erityisesti adoptioäidit kokivat, että yhteydenpito antoi heille vahvistusta vanhemman roolistaan. Erityisesti voimautumista tapahtui tilanteissa, joissa, joissa biologinen äiti oli joko ollut valitsemassa adoptioperhettä tai oli sitä mieltä, että lapsi on paremmassa hoidossa adoptioperheen luona. Tästä huolimatta useat Sykesin (2001, 306)

tutkimukseen osallistuneet vanhemmat olivat yhteydenpidon aikana kokeneet kritisointia ja aliarviointia. Siegel (1993, 18) toteaa tutkimuksensa perusteella, että avoin adoptio on antanut paremmat valmiudet vanhemmuuteen. Se antaa myös paremmat mahdollisuudet valmistautua vanhemmuuteen ja hoitaa mahdollisia erityistarpeita. (Siegel 1993, 18)

Erityisesti vahvempi vanhemmuus syntyy siitä, että tietoa lapsen taustasta on enemmän saatavilla. Tämä tieto koskee sekä lapsen perimää että varhaislapsuuden tapahtumia. (Siegel, 2003, 415.) Kun vanhemmat voivat itse muodostaa käsityksen lapsen taustasta, heille tulee tunne, että he pystyvät hallitsemaan tilannetta. Kirjoitetut tiedot ovat aina menneet jonkun suodattimen läpi ja ovat jonkun muun tulkitsemia. Ensikäden tiedon ansiosta vanhemmat pystyvät paremmin vastaamaan lapsen kysymyksiin ja olemaan hänen tukena. Se myös antoi paremman ymmärryksen lapsesta ja hänen kokemuksistaan sekä auttoi ymmärtämään lapsen nykyistä käyttäytymistä. Joillain adoptiovanhemmilla tieto lapsen vaikeasta menneisyydestä saattoi johtaa epäilyksiin siitä, onko heillä itsellään kykyä kasvattaa kovia kokenutta lasta. (Sykes 2001, 306.) Neilin ja kumppaneiden tutkimuksessa jotkut adoptiovanhemmat kokivat kuitenkin saavansa myös henkistä tukea biologisilta vanhemmilta vaikeina aikoina (Neil ym. 2014, 14). Ajatellaan kuitenkin, että huolimatta kaikista hyödyistä, avoin adoptio tuo adoptiovanhemmille enemmän paineita kuin suljettu (Siegel, 2003, 416).

Avoimeen adoptioon liittyi adoptiovanhempien mielestä joitain itse tapaamisiin liittyviä haasteita. Jo tapaamisten käytännönjärjestelyissä voi olla ongelmia. Osa adoptiovanhemmista koki vaikeaksi löytää turvallinen ja mukava paikka tapaamisia varten. (Neil ym. 2014, 15.) Kohtaaminen voi tuottaa myös monia ristiriitaisia tunteita. Joillekin tapaaminen on antanut ikävän muistutuksen siitä, että joku muu on synnyttänyt lapsen. Adoptiovanhemmat saattavat tuntea myös syyllisyyttä siitä, että ovat saaneet lapsen itselleen. (Sykes 2001, 308.) Siegelin (1993, 19) tutkimuksessa jotkut adoptiovanhemmat saattoivat kokea myös painetta osoittaa biologisille vanhemmille olevansa täydellisiä vanhempia. Toisaalta rajojen asettaminen tapaamisille koettiin vaikeaksi, sillä ei haluttu loukata biologisten vanhempien tunteita. (Siegel 1993, 19.)

Adoptiovanhemmat eivät pelkojensa vastaisesti kokeneet uhkaavana sitä, että biologisilla vanhemmilla oli yhteydenpidon myötä tieto esimerkiksi lapsen asuinpaikasta (Siegel, 2003, 417). Pikemminkin he olivat helpottuneita siitä, että heidän ei tarvitse pelätä biologisten sukulaisten yllättävää ilmestymistä lapsen elämään (Neil ym. 2014, 14). Heillä oli myös tarve tietää, että biologiset vanhemmat olivat valinneet adoptioon antamisen vapaaehtoisesti ja ovat tyytyväisiä ratkaisuunsa (Siegel 1993, 19).

Vaikutukset biologisiin vanhempiin

Adoptiovanhemmat ovat eri tutkimuksissa kertoneet myös eduista, joita avoimella adoptiolla heidän mielestään on biologisille vanhemmille. Adoptiovanhemmat kokevat, että yhteydenpidon avulla biologiset vanhemmat saavat vahvistusta adoptiopäätökselleen. He saavat tietää, missä lapsi on ja mitä hänelle kuuluu. (Siegel 1993, 19.) Yhteydenpito mahdollistaa sen, että adoptiovanhemmat pystyvät kertomaan biologisille vanhemmille, että lapsella on kaikki hyvin (Roby ym. 2008, 62).

Toisaalta adoptiovanhemmat puhuvat myös biologisen äidin vaikeudesta päästää irti lapsesta tai joissain tapauksissa myös adoptiovanhemmista (Siegel 1993, 19). Adoptiovanhempien tehtävä ei kuitenkaan ole loputtomasti tukea biologista äitiä vaikeissa elämänvaiheissa, vaan pitää huolta lapsesta. Kuitenkin avoin adoptio yleisesti antaa mahdollisuuden luoda luonnolliset suhteet eri adoption osapuolten välille (Siegel 1993, 19).

Monissa tapauksissa adoptiovanhemmat kokivat myös ajoittain saavansa biologisilta vanhemmilta tukea vaikeina aikoina (Neil ym. 2014, 14). Kuitenkin erityisesti äitien välillä saattaa syntyä myös kilpailua, sillä äitiys synnyttää vahvoja tunteita. Biologinen äiti on joutunut luovuttamaan lapsensa pois, mikä saattaa synnyttää katkeruutta. Tämä kilpailu ja katkeruus yleensä hellittää ajan myötä ja tilalle tulee hyväksyntä. Tähän auttaa erityisesti tutustuminen toiseen osapuoleen. Tilanne on kuitenkin vaikeampi, mikäli biologisista vanhemmista toinen ei hyväksy adoptiota. (Sykes 2001, 308.)

3.3. Toiveet sosiaalityöntekijälle

Sosiaalityöntekijä on suuressa roolissa adoptioprosessin aikana. Hän toimii pääasiallisena viranomaiskontaktina useimmissa vaiheissa. Avoimeen adoptioon suhtauduttiin prosessin aloituksen aikaan joko skeptisesti tai oltiin sitä vastaan, mutta prosessissa asenne muuttui, kun saatiin tietoa asiasta. Muiden positiiviset kokemukset antoivat rohkeutta ja uusia näkökulmia. (McLaughlin ym. 2013.) Tiedonpuute tuntuukin aiheuttavan pelkoja ja vastustusta. Sosiaalityöntekijällä olisi mahdollisuus antaa tätä tietoa jo prosessin aikaisessa vaiheessa, ensimmäisten adoptioneuvontakäyntien aikaan, ja antaa esimerkiksi esimerkkejä toteutuneista avoimista adoptioista ja niiden onnistumisesta. Adoptiovanhemmat toivoivatkin asiantuntijan rohkaisevan adoptiohakijoita avoimeen adoptioon (Roby ym. 2008, 64).

Viranomaisilla on suuri rooli tukijoina ja tiedon antajina, kun määritellään kontaktia ja sen laatua. On olennaista tukea siinä, että adoptiovanhemmat tekevät heille itselleen sopivia ratkaisuja. (Sykes 2001, 311–312.) Avoimuus ja yhteydenpitojärjestelyt muuttuvat ajan myötä. Viranomaiset voivat auttaa tiedostamaan ja ymmärtämään suhteiden muuttuvan luonteen ja valmistaa eri osapuolia siihen. (Siegel, 2003, 416.)

Neilin (2009, 16) mukaan adoptiovanhempia pitäisi rohkaista kasvokkaiseen vuorovaikutukseen. Kirjeillä pidettävän yhteydenpidon ei pitäisi olla automaattinen valinta. Niiden adoptiohakijoiden kohdalla, jotka eivät suostu kasvokkaiseen yhteydenpitoon, tulisi huomioida se, että he ehkä tarvitsevat muutenkin enemmän tukea. He ovat mahdollisesti epävarmempia ja eivät ole niin sitoutuneita adoptioprosessiin. (Neil 2009, 16.) Adoptiovanhemmat toivoivatkin mahdollisuutta tuoda ilmi ja keskustella kasvokkaiseen kontaktiin kohdistuvista epäilyistä ja tunteista sekä saada syvempää tietoa asiasta. Viranomaiset voisivat myös tuoda ilmi biologisten vanhempien näkökulman aiheeseen. (Turkington & Taylor 2009, 21.)

Adoptiovanhemmat kokivat epävarmuutta tapaamisten käytännönjärjestelyjen suhteen. Viranomaisten toivottiinkin tukevan heitä tässä ja tekevän kontaktin ylläpito helpommaksi. Viranomaisten toivottiin myös ottavan suurempi rooli rajojen sopimisessa ja asettavan

yhteydenpidolle selvät tavoitteet ja ehdot. Kansainvälisen adoption osalta adoptiovanhemmat kaipaivat myös koulutusta liittyen biologisen perheen kulttuuriin ja sen asettamiin odotuksiin. (Roby ym. 2008, 64.)

Asenteissa avointa adoptiota kohtaan on parantamisen varaa. Sosiaalityöllä olisi velvollisuus myös tuoda tietoa avoimesta adoptiosta suuremmalle yleisölle, jotta nämä asenteet muuttuisivat (Siegel, 2003, 416). Tämä voisi mahdollistaa avoimen adoption yleistymisen.

4. Tutkimuksen toteutus

4.1 Tutkimuskysymys

Tämän tutkielman tarkoituksena on selvittää, miten adoptiovanhemmat kokevat avoimen adoption ja millaisia vaikutuksia sillä on ollut heidän vanhemmuuteensa ja adoption muihin osapuoliin sekä millaisia tunteita biologisten sukulaisten tapaaminen herättää. Tavoitteena on myös adoptiovanhempien kokemusten pohjalta pohtia sitä, millainen sosiaalityöntekijän rooli on avoimen adoption onnistumisessa. Pyrkimyksenä on löytää sosiaalityölle lisätietoa avoimen adoption vaikutuksista adoptiovanhempien näkökulmasta sekä siitä, miten sosiaalityöntekijä voisi auttaa adoptiovanhempia tilanteessa, jossa avoin adoptio voisi tulla kyseeseen. Tutkimuskysymykseni siis on:

Millaisia kokemuksia ja mahdollisia tuen tarpeita adoptiovanhemmilla on avoimen adoption suhteen?

Pohdin tutkielmassani avointa adoptiota nimenomaan adoptiovanhempien odotusten ja kokemusten näkökulmasta. Tiedostan tämän valinnan rajoitukset, sillä adoptiovanhemmilla voi olla hyvin erilainen kuva yhteydenpidosta kuin esimerkiksi syntymävanhemmilla tai itse adoptiolapsella. Adoptiovanhemmat ovat kuitenkin merkittävässä roolissa päättäessään, suostuvatko he avoimeen adoptioon, joten näen tämän näkökulman tutkimisen arvoiseksi. Rajaan työni käsittelemään ns. vierasadoptioita, joissa adoptoitava lapsi ei ole sukulaisuussuhteessa hänet adoptoiviin vanhempiin, sillä sukulaisadoptioissa yhteydenpidon lähtökohdat ovat hyvin erilaiset. Avoin adoptio ja adoption avoimuus rinnastetaan usein toisiinsa. Tulen keskittymään tutkielmassani vain avoimeen adoptioon järjestelmänä, jossa biologisten sukulaisten ja adoptiovanhempien osalta on jotain yhteydenpitoa. Rajaan käsittelystä pois adoption avoimuuden, jolla viitataan avoimuuteen adoptioperheen sisäisen kommunikaation ja adoptioon suhtautumisen näkökulmasta.

Käytän työssäni lähinnä tuntemusteorioihin perustuvaa käsitystä siitä, mitä tunteet ovat (Puolimatka 2011, 328). Tarkoitan tunteilla nimenomaan eri tilanteiden aiheuttamia

tunnereaktioita, jotka voivat ilmetä mielentilan ja kehon toiminnan muutoksina, ja jotka vaikuttavat käyttäytymiseemme (ks. Nummenmaa 2010, 11). Erotan tässä yhteydessä tunteen käsitteestä mielialan, joka on tunnetta pidempikestoinen mielentila sekä temperamentin, joka taas on ennemminkin ihmisen luontainen taipumus ja siten hyvin pysyvä olotila (Vilkkö-Riihelä 2003, 477). Ajattelen tässä yhteydessä tunteiden kuitenkin syntyvän sosiaalisesti, ihmisten välien vuorovaikutuksen tuloksena, ja olenkin kiinnostunut niistä tilanteista, joissa tunteet syntyvät.

Kokemuksilla viitataan haastateltujen omiin näkökulmiin aiheesta, sisäisesti ilmi tuleviin merkityksellisiin tilanteisiin ja haastateltujen niille antamiin merkityksiin. Haastatteluissa kokemukset eivät tule ilmi suoraan elettyinä tunteina tai tunnelmina, vaan haastatellun tietoisien käsittelyn kautta. Hän on haastattelussa antanut kokemukselleen merkityksen, joka on syntynyt oman reflektoinnin tuloksena. (ks. Daher, Carré, Jaramillo, Olivares & Tomicic 2017.) Näistä kokemuksista syntyy tietoa ja toimintamalleja, joita voimme käyttää arkielämässä hyväksemme (Kotkavirta 2002, 15).

4.2 Tutkimuksen kohderyhmä

Tutkimukseni kohderyhmänä ovat adoptiovanhemmat, jotka pitävät yhteyttä lapsensa biologisiin sukulaisiin. Rajasin kohderyhmän koskemaan adoptiovanhempia, joilla on jonkinlaista suoraa ja molemminsuuntaista yhteydenpitoa lapsensa biologisten sukulaisten kanssa. Yhteydenpidon laadun tai aktiivisuuden perusteella ei rajauksia tehty. Yhteydenpitosopimus voi olla tuomioistuimen vahvistama tai sitten perustua epäviralliseen kanssakäymiseen.

Kohderyhmäni tavoittamiseen sain apua Pelastakaa Lapset Ry:ltä. Hain tutkimuslupaa järjestöltä avun saamiseksi. Tutkimuslupa löytyy liitteestä 2. Tutkimusluvan saatuaani lähetin Pelastakaa Lapset Ry:n viiden aluetoimiston aluejohtajille tutkimuskutsut ja pyynnöt jakaa ne eteenpäin sosiaalityöntekijöille (tutkimuskutsu liitteessä 3). Myös Pelastakaa Lapset Ry:n päätoimistolta oltiin aiheeseen liittyen yhteydessä aluetoimistoihin. Pelastakaa Lapset Ry:n sosiaalityöntekijät välittivät kutsut osallistua tutkimukseen sellaisille omille asiakkailleen,

joiden kohdalla järjestö on auttanut yhteydenottosopimuksen laatimisessa tai joiden he muuten tietävät pitävän yhteyttä lapsensa biologiseen sukuun. Tutkimukseen mukaan haluavat olivat yhteydessä minuun sähköpostitse. Lisäksi laitoin yhteydenottopyynnön tutkimukseen liittyen kotimaan adoptioperheiden omalle Facebook-palstalle.

4.3 Tutkimusmenetelmä ja haastattelujen toteuttaminen

Käytin tutkimukseni toteuttamisessa laadullista tutkimusotetta. Koen sen tutkimukseni tavoitteen ja tutkimusasetelman kannalta hyväksi vaihtoehdoksi. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa pyritään kuvaamaan tutkittavaa ilmiötä, eikä saamaan yleistettävää tietoa aiheesta (Tuomi & Sarajärvi 2002, 87). Kohdejoukko, jolla on kokemusta avoimen adoption järjestelyistä, on hyvin pieni, joten kvantitatiivisen tutkimuksen tekeminen ei olisi ollut mielekästä. Pyrkimyksenäni oli myös saada avoimen adoption järjestelyistä ja adoptiovanhempien ajatuksista syvällisempää tietoa kuin kvantitatiivisella tutkimuksella olisi mahdollista saavuttaa.

Haastattelumenetelmäksi valikoitui puhelinhaastattelu. Puhelinhaastattelu on laadullisessa tutkimuksessa kiistelty menetelmä. Sen on kuitenkin todettu olevan käyttökelpoinen ja omaavan erityisiä hyötyjä (Ikonen, 2017). Käytännössä puhelinhaastattelun etuna on sen kustannustehokkuus silloin, kun haastateltavat asuvat kaukana. Myös haastatteluajkojen sopiminen on joustavampaa puhelinhaastatteluissa kuin kasvokkain toteutettavissa haastatteluissa. (Allen, 2013.) Puhelinhaastattelun heikkoutena on pidetty sitä, että siinä katoaa visuaalinen viestintä. Kuitenkin on myös todettu, että kun visuaalista viestintää ei ole, joudutaan enemmän kuvailemaan asioita sanallisesti. Useimmiten vain sanallinen materiaali päätyy suoraan tutkimusaineistoon, joten puhelinhaastattelussa voi tältä osin syntyä laadukkaampaa aineistoa kuin kasvokkain haastateltaessa. (Holt, 2010, 116.) Tässä tutkielmassa haastateltavat asuvat ympäri Suomea, joten ainoa mahdollinen vaihtoehto oli toteuttaa haastattelut puhelimitse. Puhelinhaastattelussa haastateltavan on myös helppo varjella yksityisyyttään ja puhua siten arkaluonteisistakin aiheista (Ikonen, 2017). Adoptiolapsen yksityisyyden kunnioittaminen on monille adoptiovanhemmille korkealle

nouseva prioriteetti, joten puhelinhaastattelujen toteuttaminen aiheesta oli mielestäni siinäkin mielessä perusteltu valinta.

Haastattelut on toteutettu syys-marraskuussa 2017 puhelimitse. Yhteensä tutkimukseen osallistui seitsemän adoptiovanhempaa. Toin tutkimuskutsussa esille, että olen itsekin adoptioäiti, mikä saattoi vaikuttaa haastateltujen halukkuuteen osallistua tutkimukseen. Kaikki haastattelut on nauhoitettu. Hanna-Mari Ikonen (2017) korostaa vastavuoroisen kuuntelemisen merkitystä puhelinhaastattelujen tekemisessä. Vastavuoroisella kuuntelulla tarkoitetaan palautteen antamista sopivissa kohdin haastateltavalle. Haastattelija voi esimerkiksi pienillä täytesanoilla osoittaa kuuntelevansa tai tehdä lisäkysymyksiä tai selvennyspyyntöjä. Ilman nauhoitusta olisin joutunut keskittymään muistiinpanojen tekemiseen kuuntelemisen sijaan, mikä olisi vaarantanut vuorovaikutussuhteen syntymisen. Koin myös haastattelun aikana muistiinpanojen tekemisen liian epätarkaksi menetelmäksi. Nauhoitteiden ansiosta pystyin rauhassa päättämään, mikä osa haastatteluista oli relevanttia ja mikä ei. Kaikki haastateltavat antoivat ennen haastattelua suostumuksensa nauhoittamiselle. Pisin haastattelu kesti 66 minuuttia ja lyhyin haastattelu 19 minuuttia. Keskimääräinen haastattelun pituus oli 44 minuuttia.

Tutkimusmenetelmäkseni on valikoitunut teemahaastattelu. Teemahaastattelu on lomakehaastattelun ja avoimen haastattelun välimuoto. Siinä ei käytetä tarkkoja ennalta määrättyjä kysymyksiä, vaan pyritään käymään läpi ennalta suunnitellut aihealueet. Kysymykset ovat luonteeltaan puolistrukturoituja: kysymysten muoto ja järjestys voivat vaihdella haastateltavan mukaan, mutta käsiteltävät teemat ovat kaikille samat. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 47-48.) Tilaa jätetään myös haastattelijan ja haastateltavan väliselle avoimelle keskustelulle, ja tämän myötä uusien, teeman ulkopuolisten ajatusten, esiin tulemiselle. Eri haastateltavien haastattelut eivät välttämättä noudata samaa kaavaa, mutta kaikkien kanssa pyritään käsittelemään kaikki ennalta suunnitellut teemat. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.) Teemahaastattelussa tuodaan keskiöön ihmisten omat tulkinnat ja kokemuksilleen antamat merkitykset (Hirsjärvi & Hurme 2000, 48).

Haastattelurungon laatimisessa lähdin liikkeelle tutkimuskysymyksestä ja olennaisimmista asioista, joihin kaipasin vastausta. Kehyksenä haastatteluille on toiminut muista vastaavista, pääasiassa ulkomailta tehdyistä tutkimuksista saadut tulokset. Pyrin kuitenkin pitämään haastattelukysymykset avoimina mahdollisille uusille havainnoille. Haastattelujen aluksi kysyin haastateltavilta joitain taustatietoja. En ollut juurikaan kiinnostunut haastateltavan demokrafisista taustoista vaan pikemminkin perheestä kokonaisuudessaan ja siinä elävästä adoptiolapsesta ja hänen saamiseen läpikäydystä prosessista. Pyrin kaikkien haastateltavien kanssa käymään läpi prosessin, jonka lopputuloksena oli avoimeen adoptioon päätyminen. Tämän lisäksi selvitin suhteellisen yksityiskohtaisesti sen, millaista yhteydenpitoa perheellä on adoptiolapsen biologisten sukulaisten kanssa, sekä kuinka usein ja kenen kanssa yhteyttä pidetään. Haastatteluissa keskityttiin myös siihen, miten yhteydenpito adoptiovanhempien mielestä on onnistunut ja millaisia vaikutuksia sillä on adoptiovanhempien mielestä ollut eri osapuolten elämään. Läpi koko haastattelujen sekä tarvittaessa myös erikseen käytiin läpi prosessin aikana saatu tuki sekä se, millaista tukea erilaisissa tilanteissa olisi kaivattu.

Haastattelujen kulku vaihteli hyvin paljon yksilökohtaisesti. Osa haastatelluista pysyi tiukasti annetuissa teemoissa ja keskusteluun johdattelu oli aineiston keräämisen kannalta välttämätöntä. Suurin osa haastatelluista kuitenkin halusi puhua aiheesta hyvinkin laveasti, jolloin käytin haastattelun runkoa ainoastaan itselleni tarkistuslistatyypisenä apuna, josta haastattelun loppupuolella varmistin, että kaikki tärkeimmät teemat oli tullut käsiteltyä. Jonkin verran jouduin myös rajaamaan haastateltavia pysymään aiheessa, jotta haastattelujen pituus ei olisi kasvanut hallitsemattomaksi. Haastateltavat olivat hyvin avoimia kertomuksissaan. He suhtautuivat tutkimukseen positiivisesti ja osoittivat luottamusta tutkijaa kohtaan. Tähän saattoi vaikuttaa se, että haastateltavat tiesivät etukäteen tutkijan olevan itsekin adoptioäiti ja ymmärtävän heidän läpikäymiään asioita keskimääräistä paremmin.

4.4 Analyysimenetelmä

Tutkimukseni analyysimenetelmänä käytän teoriaohjaavaa sisällönanalyysiä. Sisällönanalyysi on yleinen laadullisen tutkimuksen menetelmä, jolla pyritään tiivistämään aineistosta

tutkimuskysymyksen kannalta olennainen osa ja kuvaamaan käsiteltävää ilmiötä ilman, että olennaista informaatiota häviää. Sen avulla etsitään haastateltavien antamia merkityksiä tutkittavan ilmiön suhteen. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 103–108, 125.) Tuomi ja Sarajärvi jakavat sisällönanalyysin aineistolähtöiseen, teoriaohjaavaan ja teorialähtöiseen sen mukaan perustuuko analyysi kerättyyn aineistoon vai valmiiseen teoriaan. Aikasemmat, lähinnä ulkomailla tehdyt aiheita koskevat tutkimukset ovat vaikuttamassa tutkimustulosteni käsittelyyn. Tämän vuoksi analyysiani voidaan pitää teoriaohjaavana. Teoriaohjaava analyysi etenee aineistolähtöisesti, mutta teoreettiset käsitteet tuodaan jo aikaisemmin ilmiöstä tiedetyn perusteella (Tuomi & Sarajärvi 2002, 116).

Aineiston käsittelyn aloitin litteroimalla haastattelut. Litterointi on olennainen vaihe matkalla kohden aineiston analysointia. Sen aikana pääsee tutustumaan aineistoon tarkemmin ja katsomaan sitä ikäänkuin ulkoapäin. (Ruusuvuori & Nikander, 2017.) Litteroinnin tarkkuuteen vaikuttaa se, mitä halutaan tutkia. Kielenkäyttöön ja vuorovaikutukseen liittyvissä tutkimuksissa on olennaista kirjoittaa ylös pikkutarkasti haastattelun kulku täytesanoineen ja taukoineen. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.) Koska tässä tutkimuksessa etsitään pikemminkin ilmiön kuvauksia, kokemuksia ja niille annettuja merkityksiä, ei sanatarkka litterointi olisi ollut tarpeen. Koin kuitenkin jatkokäsittelyn valossa antoisimmaksi litteroida haastattelut siten, että jätin sanatarkan litteroinnin ulkopuolelle ainoastaan selvästi aiheeseen kuulumattomat osat haastatteluista. Adoptio kirvoitti haastateltavat kertomaan omia kokemuksia ja mielipiteitä laajalti myös aiheen ulkopuolelta, joten litteroimatonta materiaaliakin kertyi paljon. Litteroinnin yhteydessä anonymisoin aineiston siten, että haastateltavien henkilöllisyydet eivät paljastu. Tässä yhteydessä muutin esimerkiksi lasten nimet ja mainitut paikkakunnat aineistossa. Litteroinnin jälkeen etsin aineistosta samankaltaisuuksia ja eroavaisuuksia ja teemoittelin aineistoa niiden mukaan. Käytin aineiston hallinnassa värikoodausta, jonka avulla erottelin aineistosta eri teemojen mukaisia aihealueita. Tämän jälkeen kävin eri teemojen sisällä aineistoa läpi, muutin teemoittelua paremmin tutkimuskysymystä vastaavaksi sekä yhdistelin aihealueita niiden sisällön samankaltaisuuksien perusteella. Keskeisimpien tulosten esilletuomisen jälkeen vertailin niitä aikaisemmin toteutettuihin vastaaviin tutkimuksiin ja etsin niiden välisiä yhteyksiä ja eroavuuksia.

Avoin adoptio näkyy aineistossani selvästi prosessina, joka alkaa ensimmäisistä ajatuksista yhteydenpitoa kohtaan ja useimmiten päättyy stabiiliin tilanteeseen, jossa yhteydenpito on vakiintunut kaikkia tyydyttävään muotoon. Olenkin jaotellut aineistoani siten, että tämä prosessi tulisi näkyviin. Aineiston perusteella esille nousee kaksi virstanpylvästä, jotka ovat suuressa merkityksessä prosessin kannalta. Ensimmäinen suuri muutos tapahtuu sekä käytännössä että tunnetasolla siinä vaiheessa, kun saadaan lapsiesitys ja lapsi tulee kotiin. Tällöin yhteydenpitoajatukset saavat konkreettisemmän muodon ja mahdolliset pelot ja odotukset nousevat paremmin pintaan. Toisaalta kuitenkin lapsen saaminen on itsessään niin suuri mullistus, että ajatukset yhteydenpidosta jäävät näiden tunteiden alle. Toinen merkittävä hetki etenkin yhteydenpidon kannalta onkin ensimmäinen tapaaminen lapsen biologisten sukulaisten kanssa, mikä tavallisimmin tapahtuu vasta adoption vahvistamisen jälkeen. Tällöin joudutaan kohtaamaan kaikki ennakkoajatukset yhteydenpidosta ja sen esille nostamista tunteista. Ensimmäinen tapaaminen on merkittävä virstanpylväs, joka määrittää paljolti sitä seuraavaa yhteydenpitoa. Prosessi ei kuitenkaan pääty tähän vaan jokainen tapaaminen ja yhteydenotto vie prosessia eteenpäin.

Yhteydenpidolla on prosessin eri vaiheissa erilaisia vaikutuksia eri osapuoliin. Aineistossani haastateltavat olivat tämän suhteen suhteellisen samassa pisteessä. Kaikilla oli vielä alle 10-vuotiaat lapset, jotka eivät vielä ole käsitelleet taustaansa ja menneisyyttään kovinkaan syvällisesti. Prosessi on siis yhä käynnissä ja sen merkitys, siihen liittyvät tunteet ja yhteydenpidon vaikutukset tulevat muuttumaan. Myös tuen tarve vaihtelee prosessin eri vaiheissa ja se seurailee edellä kuvattua prosessia. Koenkin, että kautta koko aineiston tämä prosessi ja sen virstanpylväät ovat merkittävässä asemassa ja ovat siten hyvä pohja analyysilleni.

4.5 Tutkimuksen etiikka

Tutkimusprosessin aikana jouduin kohtaamaan monia päätöksentekoa vaativia vaiheita. Tässä päätöksenteossa pyrin ottamaan myös eettiset kysymykset huomioon. Käsitelen seuraavassa

muutamia, erityisesti oman tutkimukseni kannalta olennaisia, eettisiä pohdintoja, joita olen matkan varrella kohdannut.

Suojanen (1982, 70-72) esittää listan eettisesti ongelmallisista tutkimuksenteon vaiheista. Yhtenä kohtana hän mainitsee tutkimusluvan pyytämisen. Omassa tutkielmassani tutkimuslupa on paitsi pyydetty Pelastakaa Lapset Ry:ltä myös tutkimukseen osallistuneilta adoptiovanhemmilta. Osallistuminen tutkimukseen oli täysin vapaaehtoista. Se perustui haastateltavien omaan yhteydenottoon. Ensimmäisen kontaktin yhteydessä kerroin vielä lisää tutkimuksesta, sen kohderyhmästä ja tarkoituksesta, minkä jälkeen haastateltavilla oli vielä mahdollisuus kieltäytyä haastattelusta.

Luottamuksellisuus on yksi tutkimuksen tekemisen kulmakivistä. Haastateltavien anonymiteetti on pystyttävä suojaamaan vähintään siinä määrin, missä hän on tutkittaville alkuvaiheessa luvannut. Luottamuksellisuuteen kuuluu myös se, että erityisesti arkaluonteisista aiheista keskusteltaessa, hyödyt ylittävät ihmiselle aiheutuneet haitat. Tutkijan on hyvä miettiä, ovatko kysytyt arkaluonteiset asiat tutkimuksen kannalta niin tärkeitä, että ne kannattaa kysyä, vaikka ihmisten yksityisyys siitä kärsisi. (Eskola & Suoranta, 2008, 57.) Omassa tutkielmassani olen pyrkinyt tarkkaan miettimään erityisesti taustatietojen osalta, mitkä taustatiedot ovat tutkimukseni kannalta välttämättömiä. Tässä päädyinkin hyvin suppeisiin demokfisiin tietoihin, sillä en kokenut niitä lopputuloksen kannalta merkittäviksi. Avoimen adoption järjestelyt ovat niin harvinaisia, että haastateltavien yksityisyyden suojaamiseksi jouduin jättämään suoran vertailun taustatietoihin tekemättä. Jo yksittäisistä kokonaisista tarinoista ihmisten tunnistaminen voisi pienissä piireissä olla mahdollista. Tästä syystä olen myös jättänyt käyttämissäni haastattelujen lainauksissa kaikki haastateltavaa yksilöivät tiedot laittamatta näkyviin. Luottamuksellisuuteen ja haastateltavien suojaan kuuluu myös haastattelujen hävittäminen tutkimuksen tekemisen jälkeen. Haastateltavien yhteystiedot, haastattelujen nauhoitukset ja litteroinnit olen säilyttänyt salanasuojan takana. Tutkielman palauttamisen jälkeen nämä aineistot tuhoaan. En ole missään vaiheessa yhdistänyt haastateltujen yhteystietoja ja haastatteluja toisiinsa vaan olen säilyttänyt ne täysin toisistaan erillään.

Eettisesti toteutettu tutkimus pyrkii luotettavuuteen myös tutkimustulosten osalta. Tutkimustulosten tulkinnassa olen pyrkinyt ottamaan huomioon oman taustani adoptioäitinä. Minulla on paljon ennakoajatuksia aiheesta, mikä voisi olla tutkimuksen kannalta haitallista ja vaikuttaa tulosten tulkitsemiseen. Olen kuitenkin pyrkinyt jo aiheen valitsemisessa ottamaan tämän huomioon. Olen valinnut adoption sisältä aiheen siten, että minulla ei ole siitä omakohtaista kokemusta eikä myökään ennakoasennetta sen suhteen. Tuloksia tulkitessani olen myös pyrkinyt koko ajan pitämään mielessäni sen, että pitäydyn tarkasti aineiston antamissa tuloksissa enkä päästä omia tietojani ja mielipiteitäni vaikuttamaan niihin.

5. Tutkimustulokset

Seuraavassa luvussa esittelen haastateluaineistostani nousseita, yhteydenpidon kannalta keskeisiä tuloksia. Aluksi käyn läpi aineiston taustatiedot: varsinaisen aineiston rakenteen sekä sen, millaista yhteydenpitoa haastatelluilla adoptiovanhemmilla on biologisten sukulaisten kanssa ollut. Tämän jälkeen keskityn itse prosessiin yhteydenpidon kannalta. Olen käyttänyt kappaleiden erottelun virstanpylväänä lapsen saamista kotiin ja sitä seurannutta ensimmäistä tapaamista biologisten sukulaisten kanssa. Aluksi keskityn läpikäytyyn prosessiin ja sen herättämiin tunteisiin yhteydenpidon kannalta ennen lapsen tuloa perheeseen ja biologisen suvun tapaamista. Sen jälkeen siirryn siihen, miten nämä ajatukset ovat käyneet toteen ja millaisia vaikutuksia adoptiovanhemmat ovat huomanneet yhteydenpidolla olleen eri osapuoliin sekä millaisia tunteita yhteydenpito on heissä herättänyt. Lopuksi pohdin sosiaalityöntekijältä saatua tukea ja tuen tarvetta prosessin eri vaiheissa.

5.1 Taustatiedot

5.1.1 Aineiston rakenne

Haastatelluista adoptiovanhemmista 6 on adoptioäitejä ja yksi adoptioisä. Yhtä lukuun ottamatta haastateltavien lapset oli adoptoitu alle 1,5-vuotiaina. Lasten iät adoptiohetkellä olivat 8 viikosta kuuteen vuoteen. Kuusivuotiaana adoptoitukin oli tullut perheeseen sijaislapsena alle puolivuotiaana. Kaikki haastateltavat olivat adoptoineet lapsensa kotimaasta. Haastatteluhetkellä nuorin lapsi oli 1,5-vuotias ja vanhimmat 9-vuotiaita. Haastateltavien lapsista 2 on poikia ja loput tyttöjä. Lapset oli adoptoitu vuosina 2008-2016, neljällä haastateltavalla lapsi oli adoptoitu vuonna 2014. Lapset olivat siten haastatteluhetkellä suurimmaksi osaksi verrattain pieniä, mikä on hyvä ottaa huomioon tutkimuksen tuloksia tulkittaessa. Yhtä perhettä lukuun ottamatta haastatellut olivat Pelastakaa Lapset Ry:n asiakkaita.

Tutkimuksen haastateltavista vain yhdellä on käräjäoikeuden vahvistama avoin adoptio. Yhdellä perheellä yhteydenpidosta on mainittu asiakirjoissa, mutta niitä ei ole vahvistettu

oikeudessa. Huomionarvoista on, että useammassa perheessä adoptiovanhemmat ovat luulleet lähteneensä mukaan viralliseen avoimeen adoptioon, mutta tapaamissopimusta ei ole kuitenkaan koskaan vahvistettu käräjäoikeudessa.

”Se on jäänyt meille vähän mysteeriksi, että kun sen piti olla ihan sellanen käräjäoikeuden vahvistama, mutta sitä ei missään vaiheessa sillä tavalla otettu esille sitä asiaa. Me nyt ollaan menty näin. Me ite pidetään sitä ihan vahvistettuna avoimena adoptiona, mutta siitä ei oo kuitenkaan käräjäoikeuden vahvistamaa päätöstä.”

Vaikka tapaamissopimuksia ei ennako-oletusten vastaisesti ole vahvistettu eikä avoimesta adoptiosta ole tehty virallista, eivät haastatellut kokeneet sitä ongelmaksi. Tapaamisjärjestelyjen sujuminen ilman vahvistettua sopimustakin on ollut tässä avainasemassa. Haasteiden edessä tilanne voisi olla toinen.

5.1.2 Yhteydenpidon määrä ja laatu

Adoptiolasten ja heidän biologisten sukulaistensa tapaamisissa on monenlaisia käytäntöjä. Lapset tapaavat sekä biologisia vanhempiaan että isovanhempiaan, tätejään ja sisaruksiaan tapauskohtaisesti. Pääsääntöisesti yhdellä perheellä kuitenkin on vain yksi tai kaksi kontaktia biologiseen perheeseen ja tapaamisia on harvakseltaan. Tämän lisäksi yhteyttä voidaan pitää puhelimitse, kirjeitse tai erilaisia viestejä lähettämällä. Aineiston perheissä useimmiten yhteyttä pidetään lapsen isoäitiin tai biologisiin vanhempiin. Biologista äitiä tapaa, tai on jossain vaiheessa tavannut, kolme ja biologista isää neljä haastateltujen perheiden lapsista. Biologisten isien osalta useimmissa tapauksissa yhteydenpito on ollut aluksi tiiviimpää, mutta hiipunut myöhemmin siten, että tapaamisia ei ääritilanteessa enää edes järjestetä. Isoäitien osalta tilanne näyttää aineistossa vakaammalta. Kerran solmittu suhde jatkuu myös ensimmäisten vuosien jälkeen. Tapaamiset järjestetään yleisimmin siten, että adoptiovanhemmat ovat niissä läsnä. Vain yhdessä perheessä oli suunniteltu, että lapsi tapaisi isoäitinsä ilman adoptiovanhempiaan ollessaan vielä pieni. Useimmissa tapauksissa

adoptiovanhemmat pohtivat, että lapsen kasvaessa lapsi voi itse määritellä tapaamisia ja pitää itsenäisesti yhteyttä, mutta pienen lapsen mukana on aina adoptiovanhempi.

Yleisimmin tapaamisia biologisten sukulaisten kanssa järjestetään kerran vuodessa. Joissain perheissä tapaamisista sovitaan joustavasti molempien perheiden tilanteen mukaan, ja niitä voi olla hyvinkin eri tahdissa kuin alunperin on sovittu. Ensimmäiset tapaamiset on pääsääntöisesti järjestetty Pelastakaa Lapset Ry:n tai sosiaalitoimiston tiloissa siten, että sosiaalityöntekijä on ollut paikalla. Näiden jälkeen on siirrytty tapaamaan joko jommankumman kotiin tai julkiseen tilaan. Pääsääntöisesti tapaamiset on järjestetty kotona. Adoptiovanhemmat kokevat, että kaikki osapuolet voivat olla rennommin, kun ollaan jonkun kotona. Kaikki adoptiovanhemmat eivät ole halunneet, että biologiset sukulaiset saavat tietää heidän asuinpaikkansa, minkä johdosta tapaamiset on järjestetty biologisen sukulaisen luona. Usein koetaan myös, että tapaamiset ovat biologiselle sukulaiselle raskaampia kuin adoptiovanhemmille, joten tapaamisen järjestäminen heidän maaperällään rentouttaa tunnelmaa.

Tapaamisten lisäksi kuulumisia voidaan vaihtaa puhelimitse, kirjeitse ja erilaisilla sähköisillä viestintävälineillä. Kuulumisten vaihdon tiheys vaihtelee eri adoptioperheissä huomattavasti. Tiheimmillään viestejä lähetellään kerran kuukaudessa. Joidenkin sukulaisten kohdalla yhteydenpito rajoittuu silloin tällöin lähetettyihin kortteihin tai lahjoihin. Pääsääntöisesti aloitteen viestittelyyn tekevät adoptiovanhemmat, jotka laittavat sukulaisille lapsen kuulumisia ja kuvia. Useimmissa tapauksissa viestin saaja vastaa viestiin ja kertoo myös omia kuulumisiaan. Haastateltujen lapset olivat vielä niin pieniä, että suurimmaksi osaksi vanhemmat hoitavat yhteydenpidon. Lapsi saattaa satunnaisesti puhua biologisten vanhempien kanssa puhelimesta, mutta adoptiovanhemmat kokivat tämänkin pienen lapsen kohdalla haastavaksi, kun vastapuolella on kuitenkin suhteellisen tuntematon ja harvoin tavattu ihminen. Yhden perheen adoptiolapsi oli itsenäisesti yhteydessä biologiseen sukulaiseensa viestien välityksellä. Huomionarvoista on, että vaikka yleisimmin yhteys on vain muutamaaan biologiseen sukulaiseen, niin on myös lapsia, joilla on suhteellisen laaja biologisten sukulaisten verkosto ympärillään.

5.2 Prosessi ennen adoptiota ja yhteydenoton aloittamista

5.2.1 Avoimeen adoptioon päätyminen

Haastateltavat olivat päätyneet avoimeen adoptioon pääasiassa sosiaalityöntekijän aloitteesta. Jo neuvontavaiheessa oli otettu esille mahdollisuus pitää yhteyttä lapsen biologisiin sukulaisiin. Monet suhtautuivat asiaan heti ennakkoluulottomasti ja pitivät yhteydenpidon mahdollisuutta ehdottoman positiivisena asiana. Toisilla päätös vaati hieman enemmän pohdintaa ja tutustumista aiheeseen esimerkiksi kirjallisuuden ja koulutusten kautta. Positiiviseen suhtautumiseen oli vaikuttanut erityisesti se, että lähipiirissä oli ihmisiä, joilla ei ole yhteyttä biologiseen vanhempaansa tai vastaavasti kokemuksia siitä, että yhteydenpito biologisiin sukulaisiin toimii tutussa adoptioperheessä. Lapsiesityksen tultua kukaan haastatelluista ei epäröinyt yhteydenpitoon suostumista, vaikka pelkoja taustalla olikin.

Useammilla haastatelluista perheistä osui avoimen adoption mahdollistama lakimuutos keskelle adoptio neuvontaa. Tämän koettiin joissain tapauksissa hämmentävän päätöksentekoa, sillä laissa määritelty vaatimus kärjäoikeuden vahvistamasta sopimuksesta pelotti adoptiovanhempia. Adoptiovanhemmille oli tässä tilanteessa tärkeää saada tietoa siitä, että sopimus ei ole pakollinen, vaan yhteyttä voidaan pitää myös ilman virallista sopimusta.

"Mutta sitä sotki tämä laki ja tämä että kärjäoikeudessa pitäis hyväksyttää ja niin pois päin. Se meitä vähän pelottikin ja siitä me sitten puhuttiin meidän tapaamisissa ja jossain koulutuksissakin. Mutta sitä vähän lohdutti se, että sitä ei oo pakko oikeudessa sopiaakaan eikä mekään oo sovittu. Me vaan päätettiin sellasesta."

Vain yhdellä perheellä sosiaalityöntekijä ei missään vaiheessa ottanut neuvonnan aikana puheeksi yhteydenpidon mahdollisuutta. Adoptiovanhemmat olivat itse alkaneet puhua asiasta, mikä johti lapsiesitykseen, jossa biologisilla vanhemmilla oli toiveita yhteydenpidosta.

”Jossain vaiheessa me vaan heitettiin ilmaan ajatus yhteydenpidosta. Ei me ajateltu, et sellanen vois olla ees mahdollista Suomessa. Mut sit kun tuli se lapsiesitys, niin sanottiin, et voi olla et ne haluais joskus tavata.”

Sosiaalityöntekijän rooli yhteydenpitoon suostumista ja omia resursseja mietittäessä neuvonnan aikana on siis suuri. Lain muuttuminen on tuonut avointa adoptiota ja sen mahdollisuutta näkyvämmäksi ja siten se on nivoutunut osaksi adoptioeuvonnassa käsiteltäviä asioita.

5.2.2 Pelot yhteydenpitoa kohtaan

Adoptiovanhemmilla on ollut ennen adoptiota vaihtelevasti pelkoja avoimen adoption järjestelyjä kohtaan. Monet peloista johtuvat tiedonpuutteesta sekä epävarmuudesta biologisia vanhempia ja heidän asenteitaan kohtaan. Avoimen adoption järjestelyt ovat suhteellisen uusi maailma, joten vertailukohtat löytyvät usein sijaishuollosta. Adoptiovanhemmat ovat usein kuulleet kauhutarinoita sijaishuollossa olevien lasten ja heidän biologisten sukulaistensa välisistä tapaamisista ja pelkäävät näiden kokemusten tulevan myös omalle kohdalle. Kuitenkin sijaishuollossa lähtökohdat ovat erilaiset. Adoptio on Suomessa aina biologisille vanhemmille vapaaehtoista, joten asenne adoptiovanhempia kohtaan on erilainen. Adoptiovanhemmat kokevat, että biologiset vanhemmat kokevat ennemminkin kiitollisuutta kuin suuttumusta adoptiovanhempia kohtaan, mikä helpottaa yhteydenpitoa. Haastateltavat pohtivat myös, että adoptioon antavien taustat ei välttämättä olisi niin rajuja kuin sijoitustapauksissa.

”Mutta sitten toisaalta ajateltiin positiivisesti silleen että kun he halus pitää yhteyttä ja ainut toive oli, että hänelle tulee rakastava koti. Ja me ajateltiin että kyllä ne sitten varmaan hyväksyy meidän.”

Monet adoptiovanhempien peloista kilpistyvät ennen ensimmäistä tapaamista, mutta myös helpottavat ensimmäisen tapaamisen aikana. Suurimpana pelkona nousee esiin se, että

millaisia ihmisiä biologiset sukulaiset ovat. Adoptiovanhemmat miettivät, että miten yhteydenpito voi toimia, mikäli he eivät tule toimeen biologisten sukulaisten kanssa ja miten se taas vaikuttaa lapsen elämään. Toisaalta adoptiovanhempia huolestuttaa myös biologisten vanhemprien suhtautuminen heihin itseensä ja toisaalta lapseen. Tuleeko tapaamisessa suuria tunteenpurkauksia ja miten lapsi niihin reagoi. Adoptiovanhemmilla on myös tarve saada biologisilta sukulaisilta hyväksyntä sille, että he ovat antaneet lapselle hyvän kodin, joten etukäteen tunnetaan pelkoa siitä, että biologinen sukulainen ei olekaan tyytyväinen lapselleen valittuihin adoptiovanhempiin. Ja toisaalta adoptiovanhemmat olivat ennen tapaamista myös miettineet omia tunnereaktioitaan adoptiota kohtaan: mitä jos tapaamisessa tuleekin sellainen tunne, että lapsen ei kuuluisi olla pois biologisten vanhempiensa luota.

”Ennen ensimmäistä tapaamista oli vähän pelkoo, et mimmosia ihmisiä siel on ja onko se hyvä juttu nähdä vai ei. Ja viedäänkö lapsi multa pois vai ei. Ja itkeekö ne vanhemmat kauheesti ja miten mä itte käyttäydyn ja miten lapsi käyttäytyy. Ja sit et jääkö niit kaihertaa et ne on antanu lapsen poies. Ja siitä sit tulla oven taa kolkutteleen, kun Suomi on kumminki pieni maa. Et semmosta ennen ku tuli tietoo.”

Monet peloista ovat sellaisia, että adoptiovanhemmat ovat jo alunperin huomanneet niiden olevan epärealistisia. Adoptiovanhemmat ovat saattaneet pelätä, että lapsen kiintyminen adoptiovanhempiin häiriintyy ja kohdistuukin ensisijaisesti biologisiin vanhempiin. Osa toi myös esille huolen siitä, että biologiset sukulaiset pyrkivät omimaan lapsen ja sekaantumaan perheen elämään ja vaatimaan tapaamisia enemmän kuin mihin perhe itse olisi valmis. Osa adoptiovanhemmista kertoi ennen ensimmäistä tapaamista pelänneensä sitä, että biologinen sukulainen vie lapsen mukanaan. Toisaalta osalla tämä pelko on jatkunut pidempään ja johtanut mm. siihen, että biologisille sukulaisille ei anneta omaa osoitetta, vaan kaikki yhteydenpito tapahtuu sosiaalityöntekijän välityksellä.

Vaikka adoptiovanhemmilla on ollut pelkoja avoimen adoption järjestelyjä ja lapsen biologisten sukulaisten tapaamista kohtaan, niin ennen adoptiota on kuitenkin päällimmäisenä mielessä ollut lapsen saaminen. Pelko siitä, että lasta ei saada ollenkaan nousee kaiken muun

yläpuolelle. Toisaalta pelkoa aiheuttaa myös se, että yhteydenpitoa biologisten sukulaisten kanssa ei tule. Nykyisen tiedon mukaan yhteydenpito sukulaisiin ja tieto taustasta on adoptiolapsen kehityksessä olennaista. Tätä painotetaan myös adoptioeuvonnassa, joten monilla adoptiovanhemmilla on harras toive saada lapsi, jonka biologisiin sukulaisiin yhteydenpito on mahdollista.

”Kauhukuvana meillä oli, että se lapsi ei tietäisi mitään taustastaan ja olisi sitten 20 vuoden päästä jossain tämmösessä reality-ohjelmassa ettimässä kadonneita juuriaan. Me ajateltiin sitä, että jos lapsi tapaa kasvokkain, näkee ne ihmiset, biologiset vanhemmat ja muitakin sukulaisia, niin nimet ja sanat saa hahmot ja kasvot, jolloin harhakuvitelmiensa kehittely vaikkapa murrosiässä olis vähäisempää.”

Pelon aiheet vaihtelevat siis prosessin vaiheesta riippuen. Adoptiovanhemmat oppivat tietoa saatuaan ymmärtämään yhteydenpidon merkityksen lapsen kannalta. Alun epävarmuudesta ja pelosta itse yhteydenpitoa kohtaan tullaan jossain vaiheessa tilanteeseen, jossa pelätäänkin ensisijaisesti sitä, että yhteydenpito biologisiin sukulaisiin ei onnistukaan ennakoajatusten mukaisesti.

5.3 Yhteydenpidon vaikutukset

5.3.1 Tapaamisten aiheuttamat tunteet

Biologisten sukulaisten ja adoptiolapsen tapaaminen herättää paljon tunteita kaikissa osapuolissa. Haastattelujen perusteella voisi kuvata tunteiden kehittymistä prosessina sekä biologisten sukulaisten että adoptiovanhempien kohdalla. Alussa kaikkia jännittää. Ensimmäinen tapaaminen määrittää hyvin pitkälti sen, miten tapaamiset jatkossa tulevat sujumaan. Biologiset vanhemmat saattavat kokea häpeää siitä, että ovat joutuneet luopumaan lapsestaan ja jännittävät sitä, miten adoptiovanhemmat suhtautuvat heihin. He voivat myös pelätä omaa suruaan, kun tapaavat lapsensa useimmissa tapauksissa ensimmäistä kertaa pitkään aikaan. Myös adoptiovanhempia usein jännittää myös biologisten sukulaisten

mahdolliset tunnereaktiot. Ensimmäisessä tapaamisessa adoptiovanhemmat puolestaan saattavat sekä miettiä omaa oikeutustaan olla lapsen vanhempia että sitä, mitä biologiset sukulaiset heistä ajattelevat: saavatko he siunauksen vanhemmuudelleen biologisilta sukulaisilta.

”Ja toki siinä vaiheessa jännitti ihan hirveesti kun hän tuli ensimmäistä kertaa käymään täällä meillä. Mä en oo varmaan kenellekään vieraalle puunannu meiän kotia niin siistiksi. Että vieläkin sitä yrittää tehdä mahdollisimman hyvän vaikutelman.”

Kaikkien haastateltujen kohdalla pahin jännitys laukesi jo ensimmäisen tapaamisen aikana. Pääsääntöisesti tapaamiset sujuivat hyvin eikä suuria tunnekuohuja tullut. Osa biologisista sukulaisista koki silminnähtävää surua tavatessaan lapsen pitkästä aikaa. Toisaalta kuitenkin samaan aikaan adoptiovanhemmat näkivät biologisissa sukulaisissa myös helpottuneisuutta siitä, että näkivät lapsen olevan hyvissä käsissä ja rakastettuna. Useimmissa tapauksissa adoptiovanhemmat olivat helpottuneita tavatessaan biologiset vanhemmat. Helpottuneisuutta ruokkivat paitsi biologisten sukulaisten tavallisuus, myös kokemus siitä, että tapaamiset eivät uhkaa adoptiovanhempien vanhemmuutta. Mitä tiiviimpi suhde lapsen ja adoptiovanhemman välillä on, sitä helpompia tapaamiset ovat adoptiovanhemmille.

”Että tietynlainen rauhottuminen tuli jo siitä, että oli tietyllälailla niinku kiltin näkönen, kiltin naapurintytön näkönen. Että toisaalta jos siellä olis ollu irokeesia ja vihreetä tukkaa, niin siitä olis tullu tietynlainen mielikuva.”

”Mä en oo kokenu niitä tunnetasolla rankkoina, kun mulla on hirveen vahvana oma äitiyden kokemus tätä lasta kohtaan. Ja kun ei sitä millään tavalla pyritä kyseenalaistamaan vaan päin vastoin sieltä tulee sellasia viestejä, että ihana kun hänelle on löytynyt näin hyvä perhe ja näin. Mulla ei oo kertaakaan ollut sellasta uhatuksi tulemisen tunnetta, että nää tapaamiset jotenkin uhkais mun äitiyttäni. Ja myös lapsella on vahva kokemus siitä, että mä olen hänen äitinsä.”

Paitsi ensimmäisen tapaamisen sujumisen aiheuttama helpotus, tapaamisia helpottaa ajan myötä myös biologisten vanhempien oman surutyön eteneminen. Mitä kauemmin lapsen luopumisesta on, sitä luontevammin he pystyvät tapaamisilla suhtautumaan sekä lapseen että adoptioperheeseen. Etenkin adoptioäidit kantoivat huolta myös biologisen äidin jaksamisesta ja kokivat, että tapaamisilla heitä helpotti tieto siitä, että biologinen äiti on pystynyt jatkamaan elämäänsä eteenpäin. Toisaalta adoptioäideille on ollut myös huojentavaa huomata, että adoptio on ollut välttämätön toimenpide: biologiset vanhemmat eivät olisi pystyneet pitämään itse huolta lapsesta.

”Että kerta kerralta menee paremmin. Että kun tää biologinen äitikin on saanut omaa elämää kuntoon ja siihen on tullu semmosta rauhottumista, niin nää tapaamisetkin on helpottuneet.”

”Mutta kun hänet näki luonnossa ja pääsi vaihtamaan niitä ajatuksia niin tuli sellanen varmuus, että kyllä hänkin tässä pärjää ja ei tässä nyt oo kenellekään käymässä huonosti. Kun mä pahimmillaan pelkäsin ihan sitä, ihan tällasia konkreettisia juttuja, että ei hän riistä itseltään henkee. Että sit kun näki että hän on ihan täysissä sielun ja ruumiin voimissa. Että ei oo mitään pelkoo.”

Tapaamisten tunteikkuuteen vaikuttaa monissa tapauksissa myös se, kuinka läheisen sukulaisen kanssa tavataan. Biologisten vanhempien tapaamiset ovat usein paljon tunteikkaampia kuin esimerkiksi isovanhempien tapaamiset. Isovanhemmat eivät ole adoptiossa menettäneet yhteyttä lapseen, mutta biologiset vanhemmat ovat menettäneet läsnäolon lapsen jokapäiväisessä elämässä. Joissain tapauksissa adoptio on jopa mahdollistanut yhteyden lapsen kanssa esimerkiksi tilanteissa, joissa isovanhempien ja biologisten vanhempien välit eivät ole olleet kunnossa.

”Meille on helpompi tavata isovanhempia. Se ei oo niin vaikea asia sille isovanhemmalle kuin sille biologiselle isälle. Se läsnäoleva vanhemmuus on siltä lähtenyt.”

Ajan myötä tapaamiset muuttuvat parhaimmillaan molemminpuolisen luottamuksen kasvaessa normaaleiksi ystävysten tai sukulaisten välisiksi tapaamisiksi. Monissa tapauksissa tätä helpotti tuttuuden tunne. Adoptiovanhemmat huomasivat biologisissa vanhemmissa samoja piirteitä kuin itsessään. Tällöin he pitivät lapsen sijoittamista heidän perheeseensä onnistuneena ja merkkinä ammattimaisesti tehdystä työstä. Tuttuuden tunnetta biologisten sukulaisten kanssa lisää myös yhtäläisyydet lapsen kanssa. Lapsessa ja biologisissa sukulaisissa nähdään samoja ulkonäköön ja luonteeseen liittyviä piirteitä, mikä saa tuntemaan heidät läheisiksi. Parhaimmillaan suhde biologiseen sukulaiseen on muodostunut miltei ystävyudeksi.

”Että siinä vaiheessa jo tuli semmonen että vau Pela on osannu valita tosi samantyyllisen ihmisen kuin me ollaan. Siinä jo ensimmäisellä tapaamisella tuli semmonen että vau jos me tunnetais jotain muuta kautta tän tytön kanssa, niin me voitais olla hyviä ystäviä.”

Haastateltujen lapset ovat suhtautuneet biologisten sukulaistensa tapaamiseen pääasiassa neutraalisti. Kun tapaamiset on aloitettu lapsen ollessa hyvin pieni, niistä on tullut normaali osa hänen elämäänsä ja ihmisistä normaali osa hänen lähipiiriään. Tällainen laajennettu perhe ei ole nykyajan uusperhekulttuurissa huomiota herättävä. Kuten yksi adoptioäiti kuvasi:

”Meillä on sellanen toive, että kun yhteydenpito ja tapaamiset on aloitettu heti, että hän kasvaa tähän tilanteeseen. Meidän ystäväpiirissä on monenlaisia perheitä ja hän kasvaa siihen että tämä on hänen perheensä ja hänen tarinansa.”

Tapaamiset saattavat kuitenkin etenkin vähän isommissa lapsissa aiheuttaa tunteita, joiden syytä on vaikea tunnistaa. Haastatellut adoptiovanhemmat kertoivat lapsilla olevan tapaamisten jälkeen selittämätöntä kiukkua tai jännittyneisyyttä. Pääosin lapset kuitenkin adoptiovanhempien näkökulmasta ovat tyytyväisiä tilanteeseen ja haluavat tavata biologisia sukulaisiaan.

5.3.2 Yhteydenpidon vaikutukset adoptiovanhempiin ja heidän vanhemmuuteensa

Yhteydenpidolla biologisten sukulaisten kanssa tuntuu olevan hyvin vähän vaikutusta siihen, miten adoptiovanhemmat toteuttavat omaa vanhemmuuttaan. Eniten vaikutusta on sillä, että yhteydenpito tuo mukanaan enemmän tietoa lapsesta ja hänen taustastaan, mitä voi käyttää hyväksi arjen ongelmia ratkottaessa. Tieto lapsen juurista myös tyynnyttää adoptiovanhempien uteliaisuutta. Biologisten sukulaisten tunteminen saa ymmärtämään, mistä lapsi on piirteensä perinyt. Etenkin pienen lapsen kohdalla yhtäläisyyttä biologisten sukulaisten kanssa pidetään merkittävänä. Ajan myötä kasvatuksen merkitys lisääntyy ja lapsesta tulee enemmän itsensä ja adoptioperheensä oloinen. Adoptiovanhempi saattaa myös alitajuisesti etsiä lapsen biologisia sukulaisia ympäristöstään. Biologisten sukulaisten tunteminen helpottaa myös tätä uteliaisuutta.

”Ja asiat joita meille kerrottiin, kun saatiin tietää työstä, on konkretisoituneet tässä. En usko että se kuitenkaan on vaikuttanut mun vanhemmuuteen. Enemmän vaikuttanut omaan ajattelumaailmaan yhteiskunnan tilasta.”

”Että ihan tällasia inhimillisiä uteliaisuuksia, että kun saa lapsen, että minkälaisia piirteitä hänessä on ja mistä ne tulee. Että ihan ensimmäisestä tapaamisesta se uteliaisuuden nälkä tyyntyi kun huomasi, että onpas samat piirteet ja onpa sama luonne.”

Biologiset sukulaiset kulkevat pääsääntöisesti haastateltujen perheissä arjen puheissa mukana. Lapset halutaan kasvattaa perhemalliin, jossa biologisten sukulaisten läsnäolo, vaikkakin vähän kauempana, on normaalia. Biologisia sukulaisia ei koeta uhkana vaan enemmänkin pidetään mahdollisuutena sitä, että lapsella on paljon välittäviä aikuisia ympärillään. Lapsen ja biologisten sukulaisten yksityisyydestä pidetään kuitenkin useimmissa perheissä tarkasti kiinni. Pieni lapsi ei vielä pysty päättämään, mitä henkilökohtaisia asioita haluaa kertoa muille ihmisille. Tämän vuoksi biologisten sukulaisten asioista puhutaan yleensä vain perheen sisällä. Yhdessä haastatelluista perheistä myöskään lapselle ei ollut

vielä kerrottu, että hänen tapaamansa ihminen on biologinen sukulainen, sillä adoptiovanhemmat pelkäsivät hänen kertovan asioitaan hallitsemattomasti perheen ulkopuolelle.

”Että mä haluan samalla tavalla kasvattaa siihen että meillä on perheenjäsen, joka ei ole meidän arjessa mukana, mutta joka käy täällä kerran vuodessa ja muuten arjessa puhutaan hänen asioista perheen sisäisesti, ei missään nimessä ulkopuolelle.”

Biologisten sukulaisten tuntemisen koetaan kannustavan avoimuuteen adoption suhteen. Avoimen adoption tilanteessa ei nouse ongelmaksi se, milloin asioista kerrotaan lapselle tai lähipiirille, sillä biologiset sukulaiset ovat jo alusta asti luontevasti mukana kuvioissa. Biologisten sukulaisten tapaaminen on myös pakottanut adoptiovanhemmat kohtaamaan omat tunteensa jo aikaisessa vaiheessa. Adoption realiteetit siitä, että lapsella on kahdet vanhemmat, tulee avoimessa adoptiossa hyvin konkreettisesti esille. Toisaalta biologisten sukulaisten tapaaminen saa adoptiovanhemmat myös huomaamaan, että biologiset sukulaiset eivät ole heidän vanhemmuudelleen uhka vaan pikemminkin mahdollisuus.

”On jouduttu aikaisemmassa vaiheessa käsittelemään niitä tunteita, että on ne toisetkin vanhemmat, ne syntymävanhemmat ja myös sitä että me joudutaan, tai saadaan olla avoimia.”

Adoptiovanhemmat kokevat, että biologisten sukulaisten tunteminen helpottaa heidän vanhemmuuttaan antamalla lapsesta tietoa, jota hänelle on mahdollista kertoa ikätasoisesti. Lapset kaipaavat pääsääntöisesti paljon tietoa taustastaan ja juuristaan ainakin jossain vaiheessa elämäänsä. Se, että vanhemmilla on antaa vastauksia lapsen kysymyksiin, tekee heidän vanhemmuudestaan vahvempaa. Yhteydenpidon biologisiin sukulaisiin koetaan myös vahvistavan lapsen ja adoptiovanhempien välistä sidettä, kun vanhemmilla on hyvät mahdollisuudet tukea lasta taustaansa liittyvissä asioissa.

”Se on vahvistanut meiän vanhemmuutta ja vahvistanut meiän ja lapsen yhteyttä. Että me ollaan voitu tarjota hänelle niitä vastauksia ja sitä, että hän kuuluu, että hänellä on juuret jossain muuallakin. Jotenkin se on vahvistanut sitä, että me ollaan yhdessä tiimi ja voidaan niinku miettiä jotain selityksiä ja vastauksia.”

Pääasiassa kaikki adoptiovanhempien pelonaiheet ovatkin osoittautuneet turhiksi. Suurin osa peloista oli hävinnyt jo ensimmäisen tapaamisen aikana, kun osapuolet olivat päässeet tutustumaan toisiinsa. Toisaalta ajan myötä opitaan myös luottamaan sosiaalityöntekijän ammattitaitoon ja siihen, että yhteydenpitoa on suositeltu vain tapauksissa, joissa sen onnistuminen on mahdollista. Muuttuvat tilanteet saattavat kuitenkin nostaa pelot uudelleen pintaan. Yksi adoptioäiti kuvasi tilannetta, jossa puheissa oli ollut uuden sukulaisten ottaminen mukaan tapaamisiin:

”Joskus on juteltu, et jos tulis joku mummu sieltä. On sit oltu, et sitä pitää sit miettiä. Et se on taas että apua miten poika reagoi. Kun en mä sit taas tiedä, et mitä ne höpöttää. Kun mä nyt tiedän nää biologiset vanhemmat. Ne aika rentoja juttelee. Ja sit taas jos joku mummo tulee ja tulee joku tunteenpurkaus. Itteä ainakin jännittää, et uskaltaako sitä päästää siihen.”

Adoptiovanhempien vanhemmuudelle avoin adoptio antaa siis työkaluja kohdata lapsi ja hänen tarpeensa. Prosessi on kuitenkin herkkä kaikenlaisille muutoksille, jolloin adoptiovanhempien on yhä uudelleen harkittava, mikä on lapsen edun mukaista.

5.3.3 Yhteydenpidon vaikutukset adoptiolapseen

Pääosin haastateltavien lapset olivat vielä niin pieniä, että yhteydenpidon vaikutukset eivät heissä ole näkyneet. Lapset ovat mielellään lähteneet tapaamisiin, mutta eivät kaikissa tapauksissa ole ymmärtäneet, että tapaavat biologisia sukulaisiaan.

Adoptiovanhemmat pitävät myös lapsen kannalta tärkeänä sitä, että tämä tietää oman taustansa ja tavallaan kasvaa siihen kiinni. Biologisten sukulaisten tapaamiset mahdollistavat

myös lapselle omien piirteiden vertailun biologisten sukulaisten piirteisiin. Tämän nähdään ehkäisevän mahdollisia myöhempiä ongelmia ja helpottavan oman identiteetin rakentamista. Se ehkäisee myös adoptioperheen sisällä ulkopuolisuuden tunnetta, mikäli lapsi huomaa olevansa esimerkiksi temperamentiltaan hyvin erilainen kuin muut perheenjäsenet.

”Ja sit hän saa vähän verrata, että miks hänellä on tummat hiukset ja tumma iho tai miks hän on tän kokoinen tai näin. Ja sit hän (isoäiti) pystyy kertomaan jotain että se syntymäisä oli kans just tuollanen, että kiipeili ja oli villi ja näin. Tai että on samoja piirteitä, ja mistä ne niinku tulee. Se on niinku se positiivinen asia.”

”Kyllä mä nään että siitä vaan etua on. Että kun tietää omia taustoja, kun muuten se vois herättää jotain ongelmia myöhäisemmässä elämänvaiheessa, joillain aikaisemmin joillain myöhemmin. Jos ei olis ollut mitään kontaktia. Ei ehkä sitten muodostu liian suuriksi ongelmiksi, kun ne on kaikki tiedossa ne ihmiset ja myös syyt että miksi. ”

Adoptiovanhemmat pitävät lapselle merkittävänä asiana sitä, että tällä on paljon välittäviä aikuisia ympärillään. Parhaimmillaan biologinen suku tuo lapselle uusia ihmissuhteita, joihin turvautua elämän varrella. Lapselle on myös tärkeää huomata, että hänen biologiset sukulaisensa ovat normaaleja ihmisiä, vaikka eivät olekaan pystyneet pitämään lapsesta huolta. Lapsi kuitenkin jollain tasolla samaistuu biologisiin vanhempinsa, joten mahdollinen biologisten vanhempien demonisointi on lapsen oman kasvun kannalta ongelmallista. Mikäli lapsella ei ole faktatietoa itsestään, hän helposti kehittää ne omassa päässään.

”Se just se semmonen, että hän tietää mistä on tullut. Ja se oli hälle kauheen, se kun ekan kerran mentiin sinne mummulle. Sitä jännitti tietenkin ihan hurjasti. Just se että se mummu oli ihan kunnollinen ihminen ja se oli häntä varten leiponut ja oli niin onnellinen. Ja huomasi, että hänenkin valokuvansa oli siellä kirjahyllyssä.”

Lapselle tilanteen normalisointi on tärkeää. Hän oppii pienestä pitäen siihen, että hänellä on biologisia sukulaisia, joita tavataan silloin tällöin. Tiedon merkitys on myös itse lapsen kannalta merkittävä: lapsen identiteetin kehittymiselle on olennaista tietää, mistä on tullut.

5.3.4 Yhteydenpidon vaikutukset biologisiin sukulaisiin

Adoptiovanhemmat arvioivat, että yhteydenpidon mahdollisuudella on suuri merkitys biologisten vanhempien toipumiselle. Yhteydenpidon myötä biologisilla vanhemmilla tai muilla sukulaisilla on mahdollisuus nähdä konkreettisesti, että lapsella on kaikki hyvin ja hänestä pidetään huolta. Useissa tapauksissa biologinen vanhempi on huomannut, että lapsen antaminen adoptioon on ollut hyvä ratkaisu. Avoin adoptio mahdollistaa myös biologisille vanhemmille lapsen elämässä mukana olemisen, vaikka he eivät itse pystykään huolehtimaan lapsesta.

”He näkee et lapsel on hyvä olo ja et lapsi kehittyy. Ja et he näkee et lapsi rakastaa meitä ja lasta rakastetaan ja et se hoidetaan hyvin. Et heidän ei tarvitse pelätä, et mitä sille kuuluu ja onko sillä kaikki hyvin.”

Yhteydenpito pakottaa adoptiovanhempien mielestä biologiset sukulaiset käsittelemään tunteensa nopeammin, mikä edesauttaa suruprosessin läpiviemistä. Adoptiovanhemmilta tullut viesti voi hetkellisesti viedä biologisen sukulaisen arjen pois raiteeltaan, mutta toisaalta tämä on taas yksi askel kohti toipumista. Adoptiovanhemmat kertovatkin miettivänsä paljon sitä, millaisissa tilanteissa uskaltavat viestejä lähettää, jotta häiritisivät biologisten sukulaisten arkea mahdollisimman vähän.

”Ensimmäisen vuoden tai puolentoista aikana mulla meni viikkokin miettiä ennen kuin laitoin viestiä, että onko nyt joku ylioppilasjuhla-aika tai jouluku, että häiritsekö mä hänen arkeansa, että jos ja kun tää lapsen näkeminen kuvasta esimerkiks järkyttää tai saa hänet kovin surulliseksi. Että järkytänkö mä hänen arkeansa sillä.”

Yhteydenpidolla ja sitä myötä adoptioperheen tuntemisella voi olla adoptiovanhempien arvion mukaan myös vaikutusta biologisten sukulaisten arkeen. Suomi on pieni maa, joten on mahdollista törmätä adoptioperheeseen ja lapseen myös sattumalta. Biologiset sukulaiset eivät välttämättä ole kertoneet lapsen antamisesta adoptioon edes lähipiirilleen, joten vastaan voi tulla kiusallisia tilanteita. Näissä tilanteissa toimimista adoptiovanhemmat ovat pyrkineet ratkaisemaan keskustelemalla ennalta biologisten sukulaisten kanssa siitä, miten he toivovat tilanteissa käyttäytyvän. Pienten lasten kohdalla toki tällaisten sopimusten noudattaminen voi olla haasteellista.

5.4 Sosiaalityöntekijöiden tuki yhteydenpidossa

Myös sosiaalityöntekijän rooli ja tuen tarve ilmenee avoimessa avoimessa samaa prosessia noudattaen kuin muidenkin tulosten osalta. Tuen tarve on suurin samoissa käännekohtissa, lapsen saamisen yhteydessä ja ensimmäisellä tapaamisella. Lisäksi tukea on tarvittu runsaasti adoptiopulun alkutaipaleella adoptioeuvonnassa, jolloin mietitään avoimen adoption sopivuutta itselle ja omia resursseja toteuttaa sitä.

Haastateltavat olivat saaneet hyvin eritasoisesti tietoa ja tukea avoimeen adoptioon liittyen. Koulutuksia ja ryhmävalmennuksia pidettiin erityisen merkityksellisinä tiedonsaantikanavina. Erityisesti kuitenkin toivottiin keskittymistä juuri yhteydenpitoon liittyviin seikkoihin siten, että paikalla olisi vain adoptiovanhempia, joilla on kokemusta yhteydenpidosta. Ensiarvoisen tärkeinä pidettiin esimerkkien esittämistä siitä, millaista yhteydenpito voisi olla ja miten se on perheillä sujunut. Miltei kaikki haastateltavat korostivat vertaistuen merkitystä. Sosiaalityöntekijöiltä toivottiin enemmän ohjausta vertaistoiminnan pariin ja verkostoitumisessa auttamista. Adoptiovanhemmat, joille sosiaalityöntekijä oli osoittanut samassa tilanteessa aikaisemmin olleen perheen tueksi, olivat erityisen tyytyväisiä tähän järjestelyyn. He pitivät vertaistukea merkittävänä sekä ennen adoptiota että sen jälkeen. Erityisen tärkeänä tukea pidettiin tilanteessa, jossa yhteydenpidon laadusta ja määrästä sovitaan. Tällöin vastaavassa tilanteessa olleiden kokemuksilla oli suuri merkitys päätöksenteon kannalta. Koulutusta olisi järjestettävä paitsi ennen adoptiota myös adoption

jälkeen. Lapsiesityksen saaminen ja lapsen tulo on niin suuri mullistus, että se helposti peittää kaiken aikaisemman tiedon alleen.

”Neuvonta oli hyvä ja kaikki toimenpiteet mitä tässä on ollu niin on ollu hyviä. Mutta täytyy sanoa, että siinä vaiheessa kun laps tuli, niin kaikki ohjeet ja kommentit hävis. Se on niin kovaa kyytiä siinä vaiheessa mitä siinä vaiheessa mennään. Että siinä kaikki häviää päästä.”

”Oon miettinyt että olispa sellanen koulutus, jossa olis vaan meitä, joilla jo on avoin adoptio ja jossa voitais jakaa näitä tuntemuksia. Mä en oo huolissani omasta puolesta. Meillä menee hyvin ja ollaan ystäviä. Mutta tiedän perheitä, joissa ne tapaamiset on tosi vaikeita ja niihin pitäis sitä tukea suunnata. Kun ollaanhan me edelleen tietyllä tavalla koekaniineja, kun tää on vielä niin uutta.”

Sosiaalityöntekijän ammattitaidolla on suuri merkitys yhteydenpidon onnistumista ajatellen jo siinä vaiheessa, kun lapselle mietitään sopivaa perhettä. Yleisesti ajatellaan, että yhteyden pitäminen lapsen biologisiin sukulaisiin vaatii jollain tasolla ylimääräisiä resursseja ja omistautumista lapsen asioille. Adoptiovanhemmilla, jotka lähtevät avoimen adoption järjestelyihin mukaan, tulee olla varmuus siitä, että he pystyvät myös hoitamaan yhteydenpidon sekä käsittelemään mahdolliset siihen liittyvät tunteensa. Avoimen adoption järjestelyihin tulee lähteä mukaan vain, jos tuntee pystyvänsä siihen. Omia resursseja on tarkasteltava kriittisesti, missä puolestaan sosiaalityöntekijän ammattitaidolla on suuri merkitys.

Yhteydenoton käynnistämisessä sosiaalityöntekijällä on ollut suuri rooli. Sosiaalityöntekijän työpanos on ensiarvoisen tärkeä jo siinä, että avoimen adoption järjestelyistä saadaan sovittua. Erityisen tärkeänä pidettiin sosiaalityöntekijän osallistumista ensimmäiseen tapaamiseen ja sen järjestelyjen hoitamiseen. Tilanne on kaikille uusi ja usein myös vaikea, joten ammattilaisen ohjaus tulee tarpeeseen. Sosiaalityöntekijältä toivotaan ensimmäisessä tapaamisessa aktiivista roolia sekä tilanteen läpiviemisessä että mahdollisten tunteenpurkausten ja ongelmien hallitsemisessa. Myös tapaamisen jälkeen toivottiin

mahdollisuutta purkukeskusteluihin, joissa käytäisiin läpi tapaamisen kulku ja sen aikaansaamat tunteet.

”Pela oli tehny siihen (ensimmäiseen tapaamiseen) rungon ja yleensäkin se, että oli tutut Pelan ihmiset paikalla, että tiesi, että tässä on ammattilaiset paikalla, jos asiat alkaa mennä jotenkin surulliseksi tai vaikeeks. Että on ammattilaiset paikalla, jotka osaavat ohjata sitten oikeeseen suuntaan.”

”Et jos ois vähän heikompi vanhempi tai tulis joku tunteenpurkaus, niin siihen tarvitsis tukee. Meiän on pitäny olla siinä aika paljon se johdatteleva niissä tapaamisissa.”

Sosiaalityöntekijän persoonalla ja ammattitaidolla koettiin olevan paljon merkitystä yhteydenpidon järjestämisen suhteen. Kokenut ja empaattinen sosiaalityöntekijä antoi vaikutelman siitä, että asiat ovat hoidossa, eikä yhteydenpitoa tarvitse pelätä. Suureksi ongelmaksi koettiin sosiaalityöntekijöiden vaihtuvuus. Sosiaalityöntekijän vaihtuminen kriittisellä hetkellä voi aiheuttaa turvattomuuden tunnetta eri osapuolissa ja jopa johtaa siihen, että adoptiovanhemmat vetäytyvät tuesta. Sama sosiaalityöntekijä prosessin alusta loppuun mahdollistaa paremman tuen kaikille osapuolille. Tällöin sosiaalityöntekijällä on sekä biologisten vanhempien, adoptiovanhempien että lapsen taustoista tietoa, jota hän voi käyttää hyväksi tarjotakseen tilanteeseen nähden parasta mahdollista apua.

”On hirveen semmonen empaattinen ja taitava ihminen. Meil on koko ajan ollu sama ihminen. Se on ihan helmi. Hän tietää sen koko historian. Hän tuntee ne kaikki ihmiset siinä.”

”Huonosti oli se, että alussa vaihtu työntekijä. Me saatiin siihen edelliseen hyvät ja lämpimät välit. Se oli sieltä vauva-ajalta mukana ja oli ollu myös biologisten vanhempien tukena, kun antoivat lapsen adoptioon. Se tunsu pojan jo sielt vauva-ajoilta. Et siinä oli ehkä enemmän tunnetta. Tää toinen työntekijä on sit enemmän vaan työntekijä.”

Tuen saaminen avoimen adoption käytäntöön viemiseen ja sen aiheuttamiin tunnereaktioihin on vaihdellut haastateltavilla paljon. Pääsääntöisesti adoptiovanhemmat olivat sitä mieltä, että ovat omassa tilanteessaan saaneet sosiaalityöntekijältä riittävästi tukea. Harvoilla haastatelluilla oli kuitenkin vaikeita kokemuksia yhteydenpidosta taustalla, ja monet haastatelluista pohtivatkin sitä, että mikäli ongelmia olisi tullut, olisiko tukea siinä tilanteessa ollut helposti saatavilla. Pääsääntöisesti adoptiovanhemmille oli annettu avoin mahdollisuus olla ongelmatilanteissa yhteydessä sosiaalityöntekijään, mutta tuen saaminen jäi oman harkinnan ja aktiivisuuden varaan. Osa haastatelluista koki yhteyden ottamisen sosiaalityöntekijään helpoksi, mutta toisaalta osa myös toivoi, että sosiaalityöntekijä olisi aktiivisesti itse yhteydessä, jolloin pienemmätkin ongelmat olisi helpompi tuoda ilmi. Kuulumisten kyselyä ja yhteydenpitoon kannustamista pidettiin olennaisena osana sosiaalityöntekijän roolia avoimen adoption järjestelyissä.

”Jos sitä omaa valmiutta ei olis, niin voisin kuvitella, että tää kaikki olis ollut tunnetasolla raskaampaa, ja siihen olis tarvinnut niiden omien ajatusten ja tunteiden käsittelyyn toista ihmistä, jonka kanssa reflektoida niitä.”

”En mä muutenkaan silleen tukea oo saanut. Mulle on tullu semmonen tunne, etten mä voi soittaa. Se on yleensäkin tässä kotimaan adoptiossa, kun ei oo sitä jälkiseurantaa, et joku tulis kysymään et mitä teille kuuluu. Se tuntuis kivalta. Et vois ehkä joku välillä soitella.”

Sosiaalityöntekijän tulee kuitenkin myös osata irrottautua tukemisesta. Jossain kohtaa tulee hetki, jolloin adoptiovanhempien ja biologisten sukulaisten on hyvä päästä sopimaan asioista keskenään ja kehittämään keskinäistä suhdettaan ilman viranomaisten läsnäoloa. Tällöin suhteelle annetaan mahdollisuus kehittyä normaaliksi ihmissuhteeksi.

6. Tutkimustulosten tarkastelu

6.1 Tutkimuksen luotettavuus

Tutkimuksen tuloksia tulkittaessa on otettava huomioon muutamia tuloksiin mahdollisesti vaikuttavia ja niiden yleistettävyyttä rajoittavia tekijöitä. Seuraavassa käyn läpi aineistooni ja sen analysointiin liittyviä asioita, jotka on hyvä ottaa huomioon tutkimukseen perehdyttäessä.

Tulosten tulkinnassa on erityisesti otettava huomioon se, millaisia haastateltavia tutkimukseen valikoitui. Haastateltavani olivat yhtä lukuunottamatta adoptioäitejä, joten isien näkökulma jäi puutteelliseksi. Jää vain arvailujen varaan, tulkitsevatko isät esimerkiksi tapaamisissa esille tulevia tunteita tai yhteydenpidon vaikutuksia eri tavalla kuin äidit. Kaikilla haastateltavillani oli vielä suhteellisen pieniä lapsia. Suurimmalla osalla lapsi oli vielä siinä iässä, että hän ei ollut alkanut pohtia syvällisemmin adoptioon ja omaan taustaansa liittyviä asioita. Yhteydenpidon vaikutukset lapseen eivät olleet vielä kovin selvästi näkyvillä, mikä luonnollisesti vaikuttaa myös yleisesti avoimeen adoptioon suhtautumiseen. Murrosikäisten vanhempia haastatteleamalla olisivat tulokset olleet todennäköisesti hyvin erilaisia.

Monet Suomen kunnat ovat keskittäneet adoptioeuvontansa Pelastakaa Lapset Ry:n hoidettavaksi. Järjestöllä onkin paljon kokemusta adoptioasioiden hoitamisesta. Osa etenkin pienemmistä kunnista puolestaan hoitaa adoptioon liittyvät palvelunsa itse. Tällöin yhdelle sosiaalityöntekijälle ei kerry paljon kokemusta adoptiosta. Erityisesti tuen saamiseen liittyviä tuloksia tulkittaessa onkin hyvä ottaa huomioon, että haastateltavat olivat yhtä lukuun ottamatta Pelastakaa Lapset Ry:n asiakkaita. Ajatukset saadusta tuesta voisivat olla hyvin erilaisia, mikäli haastateltaisiin kuntien omia adoptioasiakkaita.

Tutkimukseen osallistuvilla adoptioperheillä oli sekä yhteydenoton että adoptioprosessin osalta mennyt kaikki suurimmaksi osaksi hyvin ja heillä oli positiivisia kokemuksia aiheesta. Tutkimukseen osallistuminen oli vapaaehtoista ja perustui haastateltavien omaan yhteydenottoon. On hyvä ottaa huomioon myös se mahdollisuus, että haastateltaviksi olisi

valikoitunut ihmisiä, joilla ongelmia ei juurikaan ole ollut. Eräs haastateltavista totesikin, että halusi mukaan tutkimukseen kannustaakseen muitakin avoimen adoption järjestelyihin.

Tutkimuksessa on keskitytty selvittämään adoptiovanhempien näkökulmia aiheeseen. Tuloksissa on noussut esille yhteydenpidon vaikutuksia ja koettuja tunteita myös biologisten sukulaisten ja adoptiolapsen osalta. On kuitenkin tärkeää huomioida, että kaikki ajatukset lähtevät adoptiovanhemmista ja ovat heidän tulkintojaan, eivätkä välttämättä kaikilta osin heijasta sitä todellisuutta, joka näyttäytyy itse lapselle tai tämän biologisille sukulaisille.

6.2 Johtopäätelmät

Suomessa on lapsia laitoshoidossa selvästi enemmän kuin muissa Pohjoismaissa. Myös sijaisperheistä on jatkuvasti pulaa. Siitä huolimatta adoptio ei ole kovinkaan käytetty lastensuojelutoimenpide, sillä adoptiota pidetään radikaalina keinona, joka katkaisee kaikki siteet biologisiin vanhempiin. (Pasanen & Tervonen-Arnkil 2013, 64.) Avoin adoptio tuo tähän uuden näkökulman. Se tuo varmasti monelle biologiselle vanhemmalle adoption vaihtoehdoksi pitkäaikaisen sijoituksen rinnalle. Pidän avointa adoptiota pitkäaikaiseen sijoitukseen verrattuna monessa tilanteessa lapsen edun mukaisena ratkaisuna, sillä se takaa sijoitusta paremmin lapselle tunteen pysyvyydestä, mutta ei kuitenkaan katkaise kaikkia siteitä biologisiin vanhempiin. Keskustellessani lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden kanssa olen ollut yllätynyt siitä, kuinka vähän adoptiosta ylipäänsä tiedetään. Avoin adoptio on monille jopa täysin tuntematon käsite, eikä adoptionkaan lähtökohdat aina ole selvillä. Sosiaalityöntekijöille olisikin olennaista saada tietoa adoptiosta ja avoimen adoption avaamista mahdollisuuksista. Sosiaalityöntekijä on kuitenkin asiakkaiden suuntaan keskeisessä roolissa tiedonvälittäjänä ja asennekasvattajana. Avoimen adoption yleistyminen, ja etenkin sen mahdollisuus pitkäaikaisten sijoitusten vaihtoehtona, vaatii sosiaalityöntekijöiden ymmärrystä aiheesta. Adoptiot on useissa kunnissa ulkoistettu Pelastakaa Lapset Ry:lle erilleen muusta lastensuojelusta. Tämä aiheuttaa sen, että lastensuojelun sosiaalityöntekijät eivät osaa nähdä adoptiota tai avointa adoptiota vaihtoehtona tilanteissa, joissa se voisi olla lapsen edun mukaista.

Sekä aikaisempien tutkimusten että oman aineistoni perusteella avoin adoptio näyttäytyy jatkuvasti kehittyvänä tilana. Yhteydenpito, sen vaikutukset ja yhteydenottojen aiheuttamat tunteet muuttuvat ajan myötä. Aineistossani nousi esille kaksi selvää virstanpylvästä, jotka sekä muuttivat että määrittivät prosessia. Ensimmäinen virstanpylväs tulee vastaan lapsitiedon ja lapsen kotiin saamisen myötä. Tällöin konkretisoituu ajatukset yhteydenpidon laadusta. Lapsen saaminen on kuitenkin niin suuri mullistus vanhempien elämässä, että yhteydenpitoon liittyvät asiat hautautuvat sen alle. Toinen, tunnetasolla jopa suurempi virstanpylväs yhteydenpitoa ajatellen, on ensimmäinen tapaaminen biologisten sukulaisten kanssa. Ensimmäinen tapaaminen tuo usein mukanaan huojennuksen, kun pahimmat pelot eivät toteudukaan. Kohtaaminen myös usein määrittää sitä, miten yhteydenpito jatkossa sujuu.

Avointa adoptiota kohtaan tunnettujen pelkojen osalta näkyvät järjestelmien väliset erot. Joissain maissa adoptio on lastensuojelullinen keino, eikä siihen aina tarvita biologisten vanhempien suostumusta. Suomessa taas adoptioon ei ryhdytä ilman, että kaikki osapuolet sen hyväksyvät. Ulkomaisissa tutkimuksissa nouseekin esille enemmän pelkoja lapsen menettämisestä ja biologisten vanhempien käytöksestä (ks. esim. Smith-McKeever 2005, 75). Kun lapsi on annettu adoptioon vapaaehtoisesti, nämä pelot jäävät enemmän taka-alalle tai niiden ajatellaan olevan epärealistisia, vaikka ne joissain tilanteissa saattavatkin nousta pintaan. Aineistossani näkyy myös ulkomaisista tutkimuksista poiketen luottamus viranomaisia kohtaan. Adoptiovanhemmat luottavat siihen, että mikäli avointa adoptiota suositellaan, niin se on tarkkaan harkittu kaikkien osapuolien kannalta. Luotetaan siihen, että sekä itse adoptiovanhempien resurssit yhteydenpitoon että biologisten sukulaisten kyvykkyys siihen on etukäteen tarkoin harkittu.

Sekä aikaisempien tutkimusten että oman aineistoni perusteella adoptiovanhemmat ovat peloistaan huolimatta olleet pääsääntöisesti tyytyväisiä siihen, että ovat lähteneet avoimen adoption järjestelyihin mukaan (ks. esim. McLaughlin ym. 2013, 18). Odotusten mukaisesti suurimpana hyötynä on ollut tiedon saaminen. Aineistossani tiedon merkitys korostui lähinnä itse adoptiovanhempien sekä biologisten vanhempien kohdalla. Tieto lapsen taustasta ja hänen perimästään helpottaa vanhemmuutta ja lähentää lasta ja adoptiovanhempia toisiinsa.

Biologiset vanhemmat puolestaan voivat yhteydenpidon avulla saada vahvistusta sille, että heidän tekemänsä päätös antaa lapsi adoptoitavaksi on ollut oikea. Biologisilla vanhemmilla on myös mahdollisuus avoimen adoption kautta olla mukana lapsen elämässä, vaikka jokapäiväisestä vanhemmuudesta huolehtiikin joku muu. Haastateltujen lapset olivat vielä niin pieniä, että vaikutuksia voitiin vain arvailla. Muiden tutkimusten tulokset tuovat tähän lisävalaistusta. Ne vahvistavat haastateltujen olettamaa siitä, että myös lapselle tiedon saaminen on pitkällä tähtäimellä hyväksi.

Yhteydenpito biologisen perheen ja adoptioperheen välillä nostaa esille monenlaisia tunteita. Aikaisemmissa tutkimuksissa esille nousi monia negatiivisia tunteita kuten syyllisyys siitä, että lapsi ei ole biologisen perheen luona tai suru siitä, että itse ei ole synnyttänyt lasta (ks. esim. Sykes 2001, 308). Omassa aineistossani tunteiden kirjo näyttäytyy selvänä prosessina, jossa tunteet tasaantuvat ajan myötä. Aluksi kaikki osapuolet jännittävät tapaamisia, mutta ajan kuluessa yhteydenpito muuttuu parhaimmillaan tavalliseksi ystävien tai sukulaisten väliseksi kohtaamiseksi, joka on osa normaalia elämää. Merkittävin kohta tunneprosessissa on ensimmäinen tapaaminen. Sen myötä osapuolet oppivat tuntemaan toisiaan ja toistensa käyttäytymistä, mikä vähentää tapaamisista koettua stressiä. Osana prosessia näkyy myös biologisten sukulaisten surutyön eteneminen. Mitä kauemmin adoptiosta on, sitä paremmin biologiset sukulaiset pystyvät tilanteen hyväksymään. Toisaalta myös kiintymyssuhde lapsen ja adoptiovanhempien välillä syvenee ajan myötä. Tällä kiintymyssuhteella on suuri vaikutus siihen, miten tapaamiset biologisten sukulaisten kanssa sujuvat. Mitä syvempi kiintymyssuhde on, sitä helpompia tapaamiset ovat sekä adoptiovanhemmille että lapselle.

Yhteydenpidon aloittaminen on ollut avoimen adoption prosessissa vaikeinta, mutta alkujännityksen purkauduttua adoptiovanhemmat kuvaavat yhteydenpitoaan biologisiin sukulaisiin mutkattomaksi ja luontevaksi. Pelko itse tapaamisista on joissain tapauksissa muuttunut peloksi siitä, että tapaamiset eivät jatkukaan. Adoptiovanhemmille nousee huoli siitä, että miten lapsi reagoi, jos yhteyttä ei pidetäkään. Ajan myötä yhteydenpidon hyödyt nousevat niin suureen merkitykseen, että on vaikea ajatella adoptiovanhemmuutta ilman biologisten sukulaisten taustatukea.

Lainsäädännön muuttuminen on tuonut avoimen adoption konkreettiseksi keinoksi huolehtia lapsen ja hänen biologisten sukulaistensa välisestä yhteydenpidosta. Lainsäädännön suurin merkitys näyttää kuitenkin olevan lähinnä ilmiön ja sen mahdollisuuden esiintuominen. Adoptiolaki korostaa yhteydenpidon merkitystä, joten myös sosiaalityöntekijät tuovat sen adoptiohakijoille aikaisempaa paremmin esille. Lain mahdollistama sopimus näyttää kuitenkin ainakin oman aineistoni perusteella olevan hyvin marginaalinen toimenpide. Sopimuksia tehdään, mutta niitä ei vahvisteta oikeudessa lainsäädännön mahdollistamalla tavalla. Mielestäni lakimuutos on kuitenkin merkittävä keino tuoda avoin adoptio osaksi adoptiokäytäntöjä ja korostaa sen tärkeyttä lapsen kasvun ja kehityksen kannalta.

Sosiaalityöntekijöiden päätöksillä ja toiminnalla on suuri rooli siinä, että avoimen adoption toteutus saadaan toimivaksi. Adoptiovanhemmilla on erilaisia lähtökohtia vanhemmuuteen ja erilaiset resurssit kohdata uusia haasteita. Sosiaalityöntekijän tehtävänä on huolehtia siitä, että avoimen adoption järjestelyihin lähtevät mukaan vain ne perheet, joilla on siihen vaadittavia kykyjä. Yhteydenpito biologisiin sukulaisiin vaatii paitsi resursseja hoitaa yhteydenpitoa käytännössä myös kykyä reflektoida omia tunteitaan ja auttaa lasta tilanteiden käsittelyssä. Myös biologisten perheiden osalta on selvitettävä, että heillä on voimavaroja ja taitoa hoitaa yhteydenpito siten, että se on lapsen parhaaksi. Toimimaton yhteydenpito ei ole lapsen edun mukaista. Ongelmat vuorovaikutuksessa ja epävarmuus yhteydenpidon jatkumisesta kääntyvät itseään vastaan ja vaikeuttavat lapsen asemaa. Kaikki osapuolet tarvitsevatkin runsaasti tukea yhteydenpitoprosessin eri vaiheissa.

Sosiaalityöntekijöiden tärkein tehtävä avoimen adoption suhteen on kuitenkin tiedon antaminen. Tietoa tarvitaan sekä päätöksenteon tueksi että yhteydenpidon toteuttamiseksi käytännössä. Toinen tuen tarve nouseekin käytännönjärjestelyjen hoitamisesta. Toisaalta apua kaivataan yhteydenpidon säännöistä sopimiseen, mutta aineistostani nousi esille myös tarve saada tukea ensimmäisiin tapaamisiin. Sosiaalityöntekijän ohjauksella ja läsnäololla koettiin olevan suuri merkitys tilanteessa, jossa kaikki ovat jännittyneitä. Biologisilla sukulaisilla ei välttämättä ole kykyä tai halua ottaa kontaktia lapseen, jolloin tapaaminen voi helposti muuttua aikuisten juttutuokioksi. Tällaisessa tilanteessa adoptiovanhemmat kokivat raskaana kannattelijan roolinsa. Adoptiovanhempien osalle jäi biologisen vanhemman kiinnostuksen

herättäminen ja lapsen kanssa olemiseen ohjaaminen. Sosiaalityöntekijän läsnäolo voisi helpottaa tätä adoptiovanhempien taakkaa ja vapauttaa heidät keskittymään enemmän itse lapseen. Sosiaalityöntekijän rooliksi näyttääkin avoimessa adoptiossa nousevan organisaattorin, kuuntelijan ja tukijan roolit. Hyvä sosiaalityöntekijä on kiinnostunut asiakkaiden kuulumisista myös sen jälkeen, kun virallinen prosessi on ohi. Ei riitä, että adoptiovanhemmilla on mahdollisuus itse olla yhteydessä sosiaalityöntekijään, vaan sosiaalityöntekijältä vaaditaan myös omaa aktiivisuutta.

Kaiken kaikkiaan sosiaalityöntekijät voisivat ottaa nykyistä suuremman roolin avoimen adoption järjestelyissä ja perheiden tukemisessa. Avainasemassa on tieto. Paitsi että adoptiovanhemmat tarvitsevat tietoa yhteydenpidosta ja sen vaikutuksista eri osapuoliin, myös sosiaalityöntekijöiden koulutuksesta asian suhteen tulee huolehtia. He ovat kuitenkin ensisijaisia tietolähteitä kaikkien avoimen adoption osapuolten suuntaan. Avoin adoptio näyttäytyy tutkimusten valossa kaikille osapuolille hyödyllisenä järjestelynä, joten nykyisestä, avoimen adoption mahdollistamasta lainsäädännöstä tulisi ottaa kaikki irti.

6.3 Jatkotutkimusaiheita

Yhteydenpidosta adoptiolapsen biologisiin sukulaisiin on olemassa suhteellisen paljon ulkomaista tutkimusta. Suomessa ilmiö on vielä niin uusi, että tutkimusta ei laajassa mittakaavassa ole. Aihetta koskevalle suomalaiselle tutkimukselle olisi siis mielestäni suuri tilaus. Tämä tutkielma keskittyi rajalliseen kohderyhmään. Näkökulman laajentaminen tästä toisi sosiaalityölle hyödyllistä tietoa. Tässä tutkielmassa adoptiovanhemmat kertoivat omat käsityksensä avoimesta adoptiosta ja sen vaikutuksista mm. biologisiin vanhempiin ja itse lapseen. Olisi mielenkiintoista selvittää myös, mitä mieltä itse biologiset sukulaiset tai adoptiolapsi ovat yhteydenpidosta ja miten he sen kokevat. Myös neuvontaa antavien sosiaalityöntekijöiden mielipiteet antaisivat uuden ulottuvuuden aiheen tutkimukseen.

Tässä tutkielmassa haastateltujen lapset olivat vielä suhteellisen pieniä. Tässä olisikin tilausta seurantatutkimukselle, jonka avulla nähtäisiin, miten yhteydenpito muuttuu ajan kuluessa ja millaisia vaikutuksia sillä on erityisesti lapseen silloin, kun lapsi alkaa enemmän työstää

omaa taustaansa ja identiteettiään. Olisi mielenkiintoista ja avartavaa kuulla, miten esimerkiksi murrosikäiset kokevat tapaamiset biologisten sukulaisten kanssa.

Adoptiovanhemmat ovat suurten päätösten äärellä päättäessään siitä, ovatko valmiita lähtemään mukaan avoimeen adoptioon. He joutuvat myös pohtimaan sitä, millainen yhteydenpito on lapsen edun mukaista ja tukee heidän vanhemmuuttaan. Sosiaalityöntekijöiden harteilla on antaa realistinen kuva yhteydenpidosta sekä tukea yhteydenpidon toteuttamisessa silloin, kun siihen päädytään. Sosiaalityöntekijät ovat myös avainasemassa päättämässä siitä, onko eri osapuolilla tarpeeksi resursseja lähteä mukaan avoimen adoption järjestelyihin ja missä tilanteissa se on aidosti lapsen edun mukaista. Tämä kaikki ei toteudu parhaalla mahdollisella tavalla ilman aihetta koskevaa tutkimustietoa.

Lähdeluettelo

Adoptiolaki 22/2012. Helsinki.

Adoptioneuvonta. Opas adoptioneuvonnan antajille (2013). Helsinki, Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö.

Allen, Mary Dallas (2013) Telephone focus groups: Strengths, challenges and strategies for success. *Qualitative Social Work*, vol 13:4, 571-583.

Brodzinsky, David (2005) Reconceptualizing Openness in Adoption: Implications for Theory, Research and practice. Teoksessa David M. Brodzinsky & Jesús Palacios (toim.) *Psychological Issues in Adoption. Research and Practice*. Westport, Connecticut: Praeger Publishers, 145–166.

Daher, Marianne & Carré, David & Jaramillo, Andrea & Olivares, Himmler & Tomicic, Alemka (2017) Experience and Meaning in Qualitative Research: A Conceptual Review and a Methodological Device Proposal. *Forum: Qualitative Social Research*. Volume 18, No. 3, Art. 9 – September 2017. <http://www.qualitative-research.net/index.php/fqs/article/view/2696/4129>. Viitattu 18.4.2018.

Demick, Jack & Wapner, Seymore (1988) Open and Closed Adoption: A Developmental Conceptualization. *Family Process*, Inc, 27, 2, 229–249.

Eskola, Jari & Suoranta, Juha (2008) Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.

Grotevant, Harold & Perry, Yvette & McRoy, Ruth (2005) Openness in Adoption: Outcomes for Adolescents within Their Adoptive Kinship Networks. Teoksessa David Brodzinsky & Jesús Palacios (toim.): *Psychological Issues in Adoption. Research and Practice*. Westport, Connecticut: Praeger Publishers, 167–186.

Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena (2000) Tutkimushaastattelu: teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus.

Hirsjärvi, Sirkka & Huttunen, Jouko (1995) Johdatus kasvatustieteeseen. Porvoo: WSOY.

Holt, Amanda (2010) Using the Telephone for Narrative Interviewing: a Research Note. *Qualitative Research* 10:1, 113-121.

Högbacka, Riitta (2009) Ikioma lapsi vieraasta maasta. Yhteisyys ja erot kansainvälisissä adoptiopeheissä. Teoksessa Riitta Jallinoja (Toim.): *Vieras perheessä*. Helsinki: Gaudeamus 162–190.

Ikonen, Hanna-Mari (2017) Puhelinhaastattelu. Teoksessa Matti Hyvärinen, Pirjo Nikander, ja Johanna Ruusuvuori (toim.): Tutkimushaastattelun käsikirja. Tampere: Vastapaino.

Kangas, Urpo (2013) Perhe- ja jäämistöoikeuden perusteet. Helsinki: Talentum Media.

Kats, Madeleine & Krank, Anne (1989) Lapsemme ulkomailta: Kansainvälisestä adoptiosta. Sulva: Interpedia.

Kotkavirta, Jussi (2002) Kokemuksen ehdot ja hahmot: Kritik der reinen Vernunft ja Phänomenologie des Geistes, teoksessa Leila Haaparanta ja Erna Oesch (toim.), Kokemus. Tampere: Tampere University Press. 15-36.

McLaughlin, Anne Marie & Feeman, Richard & Coleman, Heather & Reynolds, Karen (2013) Negotiating Openness. A Qualitative Study of Adoptive parents' experience of contact in open adoption. Canadian Social Work Review, vol. 30 1/2013, 5–23.

Neil, Elsbeth (2009) Post-Adoption Contact and Openness in Adoptive Parents Minds: Consequences for Children's Development. British Journal of Social Work 39 (1), 5–23.

Neil, Elsbeth & Beek, Mary & Ward, Emma (2014) Contact After Adoption: A Longitudinal Study of Adopted Young People and Their Adoptive Parents and Birth Relatives. London: BAAF.

Nummenmaa, Lauri (2010) Tunteiden psykologia. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Partanen, Päivi (2013) Avoin adoptio ja avoimuus Adoptiossa, teoksessa Päivi Partanen, Kaarina Pasanen, Heli Reinikainen & Kaisa Tervonen-Arnkil (toim.), Avoimuutta ja yhteyksiä - kotimainen adoptio muutoksessa. Kohtaaminen - kotimaisen adoption kehittämishanke 2010–2013. Pelastakaa Lapset ry:n julkaisusarja n:o 22. 15–18.

Parviainen, Heikki (2003) Kansainvälinen adoptiotoiminta Suomessa vuosina 1970-2000. Väestötutkimuslaitoksen julkaisusarja E 15/2003. Helsinki: Väestötutkimuslaitos, Väestöliitto.

Pasanen, Kaarina & Tervonen-Arnkil, Kaisa (2013), Avoimuutta adoptioon - yhteys voi säilyä, teoksessa Piritta Timonen (toim.), Adoptio - lapsen etu? Helsinki: Lastensuojelun Keskusliitto, 51–87.

Peltonen, Reetta & Timonen, Piritta (2013) Kuinka paljon lapsen etu ja oikeudet painavat uudessa adoptiolaisissa?, teoksessa Piritta Timonen (toim.), Adoptio - lapsen etu? Helsinki: Lastensuojelun Keskusliitto, 12–33.

Puolimatka, Tapio (2011) Kasvatus, arvot ja tunteet. Helsinki: Suunta-kirjat.

Pärssinen-Hentula, Irene (2007) Alussa oli adoptio? Kohtaamisia adoption jälkipalvelutyössä. Teoksessa Kaisa Tervonen-Arnkil (toim.), Lapsen kanssa - olennaista etsimässä.

Artikkelikokoelma Minun Elämäni -projektin työstä 2003-2006. Pelastakaa Lapset Ry:n julkaisusarja n:o 7, Forssa, Pelastakaa Lapset Ry, 149–164.

Pösö, Tarja (2003) Adoptio perhesuhteiden uudelleenjärjestelynä, teoksessa Hannele Forsberg & Riitta Nätkin (toim.), Perhe murroksessa. Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä. Helsinki: Oy Yliopistokustannus University Press Finland Inc.

Pösö, Tarja & Laakso, Riitta (2014) Matching children and substitute homes: some theoretical and empirical notions, *Child & Family Social Work*, 08/2016, Vuosikerta / Sarjan osa 21, Numero 3, 307-316.

Riley, Nancy & Van Vleet, Krista E. (2012) Making families through adoption. Contemporary family perspectives. Thousand Oaks, Calif : SAGE Publications, Inc.

Roby, Jini L. & Wyatt, Jamie & Pettys, Gregory (2005) Openness in International Adoption: A Study of U.S Parents Who Adopted Children from the Marshall Islands. *Adoption Quarterly* 8:3, 47–71.

Ruohio, Heli (2009) Kansainvälisesti adoptoituna Suomessa. Ulkomailta adoptoitujen nuorten kokemuksia suomalaisuudesta ja erilaisuudesta, Väestötutkimuslaitos Katsauksia E 37/2009, Helsinki, Väestöliitto ja VL-Markkinointi Oy.

Ruusuvuori, Johanna & Nikander, Pirjo (2017) Haastatteluaineiston litterointi. Teoksessa Matti Hyvärinen, Pirjo Nikander, ja Johanna Ruusuvuori (toim.): Tutkimushaastattelun käsikirja. Tampere: Vastapaino.

Saaranen-Kauppinen, Anita & Puusniekka, Anna (2006) KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto [verkkójulkaisu]. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto [ylläpitäjä ja tuottaja]. <<http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/>>. Viitattu 9.11.2016.

Shannon, Geoffrey & Horgan, Rosemary & Keehan, Geraldine & Daly, Clare (2013) Adoption. Law and practice under the Revised European Convention on the Adoption of Children. Council of Europe Publishing.

Siegel, Deborah H. (1993) Open Adoption of Infants: Adoptive Parents' Perceptions of Advantages and Disadvantages. *Social Work* 38 (1), 15–23.

Siegel, Deborah H. (2003) Open Adoption of Infants: Adoptive Parents Feelings Seven Years Later. *Social Work* 48 (3), 409–419.

Siegel, Deborah (2006) Open Adoption and Family Boundaries. Teoksessa Katarina Wegar (toim.) *Adoptive Families in a Diverse Society*, s. 177–189.

Smith, Carole & Logan, Janette (2004) After adoption: Direct contact and relationships. Lontoo ja New York: Routledge.

Smith-McKeever, Chedgzsey (2005) Factors Influencing African American Adoptive Parents' Attitudes Toward Open Adoption. *Journal of Ethnic & Cultural Diversity in Social Work*, 14:3-4, 63–79.

Suojanen, Päivikki (1982) Kulttuurin tutkimuksen empiiriset menetelmät. Moniste 4, Tampereen yliopiston kansanperinteen laitos, Tampere.

Sykes, Margaret R. (2001) Adoption With Contact: a Study of Adoptive Parents and the Impact of Continuing Contact with Families of Origin. *Journal of Family Therapy* 23 (3), 296–316.

Tervonen-Arnkil, Kaisa (toim.), Lapsen kanssa - olennaista etsimässä, Artikkelikokoelma Minun Elämäni -projektin työstä 2003-2006, Pelastakaa Lapset Ry:n julkaisusarja n:o 7, Forssa, Pelastakaa Lapset Ry.

Timonen, Piritta (toim.) (2013) Adoptio - lapsen etu?, Helsinki: Lastensuojelun Keskusliitto.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2002) Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Turkington, Selina & Taylor, Brian J. (2009) Post-adoption Face-to-Face Contact with Birth Parents: Prospective Adopters' Views. *Child Care in Practice*. Vol 15, No 1, January 2009, 21–38.

Wegar, Katarina (toim.) (2006) Adoptive families in a diverse society. New Brunswick, New Jersey ja Lontoo: Rutgers, The State University.

Vilkko-Riihelä, Anneli (2003) Psykye. Psykologian käsikirja. Porvoo: WS Bookwell Oy.

Liitteet

Liite 1: Teemahaastattelurunko

Liite 2: Tutkimuslupahakemus ja tutkimuslupa

Liite 3: Tutkimuskutsu

Liite1: Teemahaastattelurunko

Taustatiedot:

Haastateltavan sukupuoli

Perheen rakenne

Kuinka kauan adoptiosta

Millaisen prosessin kautta päätynyt avoimeen adoptioon?

Miten pitää yhteyttä biologiseen sukuun?

Virallinen sopimus vai muunlainen järjestely?

Miten yhteydenpito on toiminut? Mikä toiminut hyvin, mikä huonosti?

Millaisia vaikutuksia yhteydenpidolla on ollut eri osapuoliin?

Millaisia tunnereaktioita yhteydenpito on aiheuttanut eri osapuolissa?

Millaista tukea on saanut sosiaalityöntekijältä avoimen adoption suhteen ?

Millaista tukea olisi toivonut?

Liite 3: Tutkimuskutsu

Otsikko: Haastattelupyynnö yhteidenpidosta lapsen biologisiin sukulaisiin.

Hei.

Olen Tampereen yliopistossa sosiaalityötä opiskeleva adoptioäiti ja teen pro gradu -tutkielmaani adoptiolasten yhteydenpidosta biologisiin sukulaisiinsa adoptiovanhempien näkökulmasta. Tarkoituksena on lisätä sosiaalityöntekijöiden tietoisuutta aiheesta ja antaa vinkkejä siitä, miten sosiaalityöntekijä voisi tukea yhteydenpidossa. Etsinkin haastateltaviksi adoptiovanhempia, joilla on jonkinlainen suora ja molemminsuuntainen yhteys johonkin lapsensa biologiseen sukulaiseen. Yhteydenpito voi tarkoittaa joko kasvokkaisia tapaamisia tai vaikkapa kirjeenvaihtoa tai puheluita jonkun lapsen biologisen sukulaisten kanssa. Sillä, kuinka aktiivista yhteydenpito on, ei ole tutkielmani kannalta merkitystä.

Haastattelut toteutetaan puhelimitse ja yhden haastattelun kesto on maksimissaan yksi tunti. Jokaiselle haastatellulle lähetän elokuvalipun kiitokseksi haastattelusta. Haastattelut käsitellään siten, että yksittäisen haastateltavan antamat tiedot eivät tule muiden kuin tutkimuksen tekijän nähtäville. Myöskään haastateltavien henkilöllisyyttä ei tulla kertomaan ulkopuolisille. Tutkimusaineisto tullaan säilyttämään lukitussa tilassa ja hävittämään tutkimuksen valmistuttua. Mikäli kuulut etsimääni kohderyhmään ja sinulle sopii keskustella aiheesta kanssani, voit lähettää minulle sähköpostia osoitteeseen hakala.katja.b@student.uta.fi tai soittaa numeroon 040-7080819/Katja Hakala.

Ystävällisin terveisin,

Katja Hakala

Sosiaalityön opiskelija

Tampereen yliopisto